

Turkey's Policy towards the Ukrainian Crisis and Relations with Russia

EhsanYari^{✉1} , Mohammad Hasan GHolami Kababi², and Fateme Mohammadipoor³

1. Corresponding author; Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: e.yari@shiraz.ac.ir
2. Master's student in Middle East Studies, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.
3. MA in Central Asian and Caucasus Studies, Eco College of Insurance, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 17 October 2024
Received in revised form:
22 December 2024
Accepted: 27 December 2024

Keywords:

Ukraine crisis, strategic ambiguity, Turkey, Russia, balance of power, internal variables, external variables.

ABSTRACT

The Ukraine crisis due to Russia's invasion of this country is one of the most important crises in Europe after World War II, which has become a place of conflict between major and regional powers. Turkey's attempt to play a role as a problem solver in the Ukraine crisis and maintain relations with Russia stems from Turkey's conservative strategy in this war. This approach has created strategic ambiguity and has been interpreted as distancing Ankara from its western allies. Since Turkey has realized that the escalation of the war will complicate its relationship with NATO, it is trying to capitalize on its good relations with Ukraine and Russia, and play the role of a mediator. This research, using a qualitative method based on descriptive analysis and from the perspective of the balance of power, seeks to answer the following question: Which variables formed Turkey's policy towards the Ukraine crisis and in relation to Russia? The hypothesis of the research is that Turkey's policy towards the Ukraine crisis is a balanced and interest-oriented policy based on internal variables (Justice and Development Party, strategic culture, nationalism, eastern identity, and western values) and external variables (membership in NATO, European Union, relations with the United States, and different geopolitics). And based on this argument, Turkey, while playing the role of a mediator between the two sides of the conflict, puts military-security support to Ukraine due to its membership in NATO, extensive relations with Russia, and non-sanctions of this country on the agenda.

Cite this article: Yari. E.; GHolami Kababi. M.; Mohammadipoor, F. (2025). Turkey's Policy towards the Ukrainian Crisis and Relations with Russia. *New Geopolitics Research*, 2 (1), 69-91.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.4>

Introduction

The Ukraine war, which began with Russia's invasion of Ukraine in February 2022, is considered a major turning point in the international system, with some calling it the "beginning of a new Cold War" and others calling it a "possible prelude to World War III." These important approaches and readings indicate the importance of this war. Turkey's attempt to play a role as a problem solver in the Ukraine crisis and maintain ties with Russia stems from Turkey's conservative strategy in this war. In addition, Turkey's recent political position has secured an additional political advantage as a bridge between the West and Russia, as it is the only unavoidable political actor that can maintain diplomatic talks with all parties involved in the conflict. It is true that Turkey has changed its role in this war as a mediator, but it also pursues its national interests. For this reason, Turkey joined Western allies in supporting sanctions and closed the straits to Russian ships. While having regular talks with Putin, the country sold military equipment such as game-changing drones to Ukraine and supported Ukraine's territorial integrity and sovereignty. In this study, after presenting a theoretical framework and analyzing the Russia-Ukraine war according to the balance of power theory, the researchers elaborate on Turkey-Russia relations, Turkey-Ukraine relations, and Turkey's role in the Ukraine war.

Method

The present study has collected information through library, documentary, and internet sources. The research method is descriptive-analytical in terms of research type. Based on the type of the objective, the study is applied-developmental, and in terms of research methodology, the research design is qualitative.

Results and Discussion

Turkey's policy towards the Ukraine crisis is influenced by several factors, including its strategic interests, national security, economic relations and geopolitical position. Turkey has always supported Ukraine's sovereignty over its territory and has considered such actions as a violation of international law in the face of actions such as Russia's annexation of Crimea. Turkey has publicly defended Ukraine's independence and territorial integrity during the Ukraine crisis. While Turkey's relations with Russia are important in areas such as energy and trade, Turkey has pursued a balanced policy and has been able to maintain its relations with both sides.

The Ukraine crisis has provided Turkey with an opportunity to increase its role in international politics and strengthen its position in NATO and the European Union. On the other hand, Turkey is in a position to exploit the Ukraine crisis to its advantage. While Turkey manages its close relations with Russia and the West, it can play a key role as a mediator in negotiations between Russia and Ukraine or other major powers.

The findings of the study show that Turkey's policy towards the Ukrainian crisis and relations with Russia presents numerous challenges in maintaining a balance between national interests, economic and security relations, and international responsibilities. Turkey is trying to maintain its relations with Russia in the economic and energy fields while supporting the territorial integrity of Ukraine, and at the same time, to be recognized as an independent actor in the global politics. Given the changes in the global and regional situation, Turkey's foreign policy towards this crisis may undergo new changes and developments in the future.

Conclusions

Turkey has adopted a cautious stance in the face of Russia's invasion of Ukraine in 2022, in line with its strategy of buffering the West and Russia, aiming to maintain positive relations with both sides. Turkey maintained its strategic relations with its largest economic partner in

2020, and Russia seeks to maximize relations with Turkey. On the other hand, the historical rivalry of the Ottoman Empire, of which modern Turkey is the heir, affects the relations between the two countries, and Turkey has neither recognized the annexation of Crimea nor the declaration of independence of the eastern regions of Ukraine. In fact, Turkey assesses the Ukrainian crisis as a crisis in line with its interests. While Turkey wants Ukraine to win, it wants this to happen without Russia backing down. Turkey wants to achieve all its demands without jeopardizing Ankara's close ties with Moscow or disrupting Turkey's trade opportunities with Europe.

سیاست ترکیه در قبال بحران اوکراین و رابطه با روسیه

احسان یاری^۱، محمد حسن غلامی کبابی^۲، و فاطمه محمدی پور^۳

۱. نویسنده مسئول، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: e.yari@shiraz.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات خاورمیانه، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۳. کارشناس ارشد مطالعات منطقه آسیای میانه و قفقاز، دانشکده بیمه اکو، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

بحران اوکراین و تهاجم روسیه به این کشور از مهم‌ترین بحران‌های پس از جنگ جهانی دوم در اروپا است که محل نزاع قدرت‌های بزرگ و منطقه‌ای شده است. تلاش ترکیه برای ایفای نقش به عنوان حلال مشکل در بحران اوکراین و عدم قطع رابطه با روسیه، ناشی از استراتژی محافظه‌کارانه ترکیه در این جنگ است. این رویکرد باعث ایجاد ابهام راهبردی شده و به‌عنوان فاصله گرفتن آنکارا از متحدان غربی خود تعبیر می‌شود. از آنجایی که ترکیه متوجه شده است تشدید جنگ، رابطه این کشور با ناتو را پیچیده می‌کند، سعی می‌کند بر روابط خوب خود با اوکراین و روسیه سرمایه‌گذاری کند و نقش میانجی را ایفا نماید. این پژوهش با کاربردی روش کیفی مبتنی بر تحلیل توصیفی و از منظر موازنه قدرت در پی پاسخ به این سؤال است که سیاست ترکیه در قبال جنگ و در رابطه با روسیه تحت تأثیر چه متغیرهایی شکل گرفته است؟ فرضیه پژوهش این است که سیاست ترکیه در قبال بحران اوکراین، سیاستی متوازن و منفعت محور است که بر مبنای متغیرهای داخلی (حزب عدالت و توسعه، فرهنگ استراتژیک، نوع‌گرای، هویت شرقی و ارزش‌های غربی) و متغیرهای خارجی (عضویت در ناتو، اتحادیه اروپا، روابط با ایالات متحده و ژئوپلیتیک متفاوت) شکل گرفته و بر همین اساس ترکیه ضمن ایفای نقش میانجی‌گر بین دو طرف نزاع، حمایت نظامی-امنیتی از اوکراین با توجه به عضویت در ناتو، روابط گسترده با روسیه و عدم تحریم این کشور را در دستور کار قرار داده است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۷

کلیدواژه‌ها:

بحران اوکراین،

ابهام راهبردی،

ترکیه،

روسیه،

موازنه قدرت،

متغیرهای داخلی،

متغیرهای خارجی.

استناد: یاری، احسان؛ غلامی کبابی، محمد حسن؛ فاطمه محمدی پور. (۱۴۰۴) سیاست ترکیه در قبال بحران اوکراین و رابطه با روسیه، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۲ (۱)، ۶۹-۹۱.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.4>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

درگیری‌ها و جنگ داخلی سوریه (۲۰۱۰) به‌عنوان فرصتی برای سیاستمداران ترکیه ارزیابی شد تا خواسته‌های سیاسی خود را به‌نام «تنوع‌مانی‌گرایی همراه با اسلام‌گرایی و ناسیونالیسم» پیاده سازند. در دهه دوم حکومت حزب عدالت و توسعه (۲۰۱۵ به بعد)، درک مفهوم نقش ملی و نگاه به داخل ترکیه از الگوی میانجی-ادغام‌کننده یا الگوی رهبر منطقه‌ای به استقلال در رفتار و مداخله‌گرایی نظامی تبدیل شد. نکته‌ای که این رویکرد برای ترکیه به ارمغان آورد، انزوا در سیاست خارجی و انحطاط اقتصادی در داخل این کشور است. متأسفانه کودتای ۱۵ ژوئیه ۲۰۱۶ این رویکرد را تقویت کرد و ترکیه برای حفظ استقلال و امنیت خود نگرش مهم‌تری را در سیاست خارجی اتخاذ کرد، اما به خصوص پس از سال ۲۰۲۰ آنکارا متوجه شد که سیاست تهاجمی، رقابتی سیاسی این کشور مانند مصر، یونان و اسرائیل را در سیاست مدیترانه متحد می‌کند. این در حالی است که این اتحاد سیاسی فوق‌العاده می‌تواند به منافع ترکیه در منطقه آسیب برساند. این تحولات باعث تغییر مانور برای سیاست خارجی ترکیه شد. اردوغان بار دیگر نوع عملکرد و نگرش سیاسی را نسبت به هم‌تایان خود تنظیم کرد تا دوباره به یک متحد سیاسی و بازیگر مشارکتی در عرصه نظام بین‌الملل تبدیل شود. میانجی‌گری ترکیه در جنگ اوکراین و روسیه بعنوان برون‌داد این رویکرد جدید مشارکتی تعبیر می‌گردد. جنگ اوکراین که با حمله روسیه در فوریه ۲۰۲۲ به اوکراین آغاز شد، نقطه عطف مهمی در نظام بین‌الملل قلمداد می‌شود و برخی آن را «سرآغاز جنگ سرد جدید» و برخی دیگر «مقدمه احتمالی ورود به جنگ جهانی سوم» می‌دانند. این رویکردها و خوانش‌های مهم نشان از اهمیت این جنگ دارد. جنگ روسیه و اوکراین فرصتی را ارائه داد که ترکیه انتظار داشت. علاوه‌براین موقعیت سیاسی اخیر ترکیه یک مزیت سیاسی اضافی مانند پلی بین غرب و روسیه را تضمین کرد، زیرا تنها بازیگر سیاسی اجتناب‌ناپذیر ترکیه است که می‌تواند گفتگوهای دیپلماتیک را با همه طرف‌های درگیری حفظ کند. از سوی دیگر باید اضافه کرد که ترکیه نقش خود را به عنوان میانجی تغییر داده، اما این کشور نیز به دنبال منافع ملی خود است. به همین دلیل ترکیه برای حمایت از تحریم‌ها به متحدان غربی ملحق شد و تنگه‌ها را به‌رومی کشتی‌های روسیه بست. این کشور در حالی که گفتگوی منظمی با پوتین داشت، تجهیزات نظامی مانند پهپادهای تغییردهنده بازی را به اوکراین فروخت و از تمامیت ارضی و حاکمیت اوکراین حمایت کرد (Alkan, 2023: 130). در پژوهش حاضر پس از ارائه چارچوب نظری و تحلیل جنگ روسیه و اوکراین با توجه به نظریه موازنه قدرت، به تبیین روابط ترکیه و روسیه، روابط ترکیه و اوکراین و نقش ترکیه در جنگ اوکراین می‌پردازیم و نهایتاً نتیجه‌گیری لازم از فرایند پژوهش به‌عمل آمده است. این مقاله از طریق منابع کتابخانه‌ای و اسنادی و منابع اینترنتی به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته است. روش پژوهش به‌لحاظ نوع تحقیق، توصیفی-تحلیلی، براساس نوع هدف، توسعه‌ای کاربردی، و به لحاظ روش‌شناسی تحقیق بر مبنای نوع داده‌ها، کیفی است.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با نقش ترکیه در بحران اوکراین مقالات و پژوهش‌های متعددی انجام گرفته که در اینجا به گزیده‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود.

- دهشیار (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی روسیه در قبال اوکراین: گریزناپذیری بحران» معتقد است با توجه به رفتار آمریکا و اروپا در قبال اوکراین و حساسیت‌های تاریخی و ژئوپلیتیکی روسیه، بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ عملاً گریزناپذیر بوده است که این وضعیت بر کشورها از جمله ترکیه تأثیرگذار خواهد بود.
- جیانوتا (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر دومینویی: سهم ترکیه در بحران دریای سیاه چیست؟» تلاش کرده است نقش ترکیه را در جنگ اوکراین از منظر حفظ نظم منطقه‌ای که خود ترکیه نیز در آن سهیم است، بررسی کند.
- بالتاچی (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «نقش سیاسی و اقتصادی ترکیه در محدوده جنگ روسیه و اوکراین» به نقش دوگانه سیاسی و اقتصادی ترکیه در جنگ اوکراین از منظر تئوری امنیتی‌سازی می‌پردازد و معتقد است ترکیه از این منظر به پیامدهای این جنگ می‌نگرد.

۴. رستمی (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «بحران اوکراین، زمینه‌های منطقه‌ای و پیامدهای فرامنطقه‌ای» ضمن پرداختن به ریشه‌های بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ به پیامدهای آن از جمله افزایش اهمیت ژئواستراتژیک ترکیه به لحاظ ترانزیت انرژی پرداخته است.
۵. دانشنیا و مارابی (۲۰۱۶) بیان می‌دارند که اوکراین به واسطه اشتراکات فرهنگی، مذهبی، تاریخی، زبانی و قومی با روسیه نه تنها نزد روسیه از جایگاه خاصی برخوردار است، بلکه اوکراین برای ایالات متحده نیز با برخورداری از چنین ویژگی‌ها و ظرفیت‌هایی، نقش بسزایی در تأمین اهداف واشنگتن همچون تضعیف روسیه به عنوان رقیب منطقه‌ای خود، تثبیت هژمونی جهانی آمریکا، برقرار مردم‌سالاری جهانی، ایجاد اتحادیه اروپایی گسترده تر، امن تر و باثبات تر ایفا می‌کند.
۶. حافظنیا (۲۰۲۲) در مقاله خود با عنوان «سناریوهایی برای آینده جهان در پرتو بحران اوکراین» به سناریوهای جنگ روسیه و اوکراین برای آینده جهان می‌پردازد. حافظنیا، سناریوهای احتمالی برای آینده جهان در پرتو بحران اوکراین را چنین برمی‌شمارد:
۱. جنگ محدود و کنترل شده با برتری روسیه
  ۲. جنگ محدود و کنترل شده با شکست روسیه
  ۳. آتش‌بس فوری و سازش بین دو کشور
  ۴. جنگ نامحدود اما قابل کنترل
  ۵. جنگ نامحدود و غیرقابل کنترل.
۷. جینکز (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان «پیامدهای بحران اوکراین؛ ترکیه و بالکان ۲۰۲۳» بیان می‌دارد که روسیه همواره در تحولات بالکان تاثیرگذار بوده است. از سویی دیگر ترکیه بالکان را باتوجه سابقه تاریخی در این منطقه با عنوان حوزه نفوذ خود ارزیابی می‌کند. آنچه پژوهش حاضر را بر پژوهش جینکز برتری داده، بررسی تاثیر بحران اوکراین بر روابط ترکیه با اوکراین و روسیه است.
۸. سانچز تاپیا (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «سیاست متوازن ترکیه در بحران اوکراین» تاکید می‌کند که ترکیه به دنبال ایفای نقش متوازن کننده در بحران اوکراین است. ترکیه عضو ناتو است و نمی‌خواهد با ناتو وارد چالش جدی شود. ترکیه روابط گسترده در حوزه‌های امنیتی با روسیه دارد که نمونه بارز آن سوریه است. آنچه بر وجه برتری پژوهش حاضر افزوده است، تاکید پژوهش حاضر بر توازن رابطه ترکیه بعنوان موازنه‌دهنده با روسیه و اوکراین است.
- بررسی آثار و پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که پژوهشی جامع در مورد سیاست ترکیه در بحران اوکراین از منظر نظریه موازنه قدرت صورت نگرفته است و در واقع نوآوری پژوهش حاضر در استفاده از این نظریه در جهت تبیین رویکرد ترکیه در قبال بحران اوکراین و رابطه با روسیه است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از طریق منابع کتابخانه‌ای و اسنادی و منابع اینترنتی به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته است. روش پژوهش به لحاظ نوع تحقیق، توصیفی-تحلیلی، براساس نوع هدف، توسعه‌ای کاربردی، و به لحاظ روش‌شناسی تحقیق بر مبنای نوع داده‌ها، کیفی است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده مکانی پژوهش حاضر بر روابط ترکیه با اوکراین و روسیه متمرکز است. روابط ترکیه به عنوان یکی از کشورهای بزرگ منطقه خاورمیانه با روسیه به عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ سیستم بین‌الملل، و اوکراین به عنوان کشوری که در طی سال‌های اخیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است، بخش بنیادین پژوهش حاضر است. محدوده زمانی پژوهش حاضر بر روابط بین ترکیه با روسیه و اوکراین بعد از حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ متمرکز است.

یافته‌های تحقیق

بحران اوکراین از فوریه ۲۰۱۴ با الحاق کریمه توسط روسیه آغاز شد و پس از آن جنگ‌ها در شرق اوکراین و درگیری‌های نظامی در مناطق دونباس و لوهانسک ادامه یافت. در سال ۲۰۲۲ حمله نظامی گسترده روسیه به اوکراین بحران را وارد مرحله جدیدی از تشدید تنش‌ها کرد. این بحران نه تنها روابط اوکراین و روسیه، بلکه روابط بین‌المللی در سطح جهانی را تحت تأثیر قرار داد.

سیاست ترکیه در قبال بحران اوکراین تحت تأثیر چندین عامل است از جمله منافع استراتژیک، امنیت ملی، روابط اقتصادی و موقعیت ژئوپولیتیکی این کشور. ترکیه همواره از حاکمیت اوکراین بر سرزمین خود حمایت کرده و در مواجهه با اقداماتی چون الحاق کریمه توسط روسیه، این اقدامات را نقض قوانین بین‌المللی دانسته است. ترکیه در بحران اوکراین به‌طور علنی از استقلال و تمامیت ارضی اوکراین دفاع کرده است. در حالی که روابط ترکیه و روسیه در زمینه‌هایی همچون انرژی و تجارت مهم است، ترکیه سیاستی متوازن را دنبال کرده و توانسته است روابط خود را با هر دو طرف حفظ کند.

ترکیه در کنار حمایت سیاسی، اقداماتی نیز در زمینه‌های اقتصادی و نظامی انجام داده است. از جمله مهم‌ترین این اقدامات، فروش پهپادهای «بایراکتار» به اوکراین است که در جنگ با روسیه نقش مؤثری داشته است. این پهپادها به‌ویژه در مقابله با نیروهای روسی در مناطق مختلف اوکراین کاربرد داشته و به عنوان نماد حمایت ترکیه از اوکراین در عرصه نظامی شناخته می‌شود. علاوه بر این ترکیه در سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد و ناتو موضعی ضد روسی اتخاذ کرده و ضمن حفظ روابط با اوکراین، خواستار پایان جنگ و رعایت قوانین بین‌المللی بوده است. در این راستا ترکیه همچنین به‌عنوان میانجی در برخی مذاکرات صلح میان طرفین نیز ایفای نقش کرده است.

در عین حال ترکیه با روسیه روابط پیچیده‌ای دارد که از همکاری‌های اقتصادی، تجاری و انرژی تا تنش‌های سیاسی را شامل می‌شود. روسیه تأمین‌کننده عمده گاز طبیعی برای ترکیه است و همچنین در پروژه‌های مهم زیرساختی همکاری می‌کند. علاوه بر این ترکیه و روسیه در زمینه‌های گردشگری و تجارت نیز روابط گسترده‌ای دارند. این روابط نزدیک اقتصادی و تبادلات حوزه انرژی، ترکیه را در موقعیتی قرار داده است که به‌طور مستقیم وارد درگیری‌های نظامی یا تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه نشود. ترکیه ترجیح می‌دهد که روابط خود با روسیه را همچنان به‌عنوان یک شریک اقتصادی مهم حفظ کند، به‌ویژه که در شرایط بحران اوکراین، تأمین انرژی برای ترکیه یک اولویت حیاتی است.

بنابراین ترکیه به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای به حفظ روابط خود با روسیه در زمینه‌های امنیتی و اقتصادی اهمیت می‌دهد. از طرف دیگر، بحران اوکراین برای ترکیه فرصتی برای افزایش نقش خود در سیاست‌های بین‌المللی و تقویت موقعیت خود در ناتو و اتحادیه اروپا فراهم کرده است. از سویی دیگر ترکیه در موقعیتی قرار دارد که می‌تواند از بحران اوکراین به نفع خود بهره‌برداری کند؛ به‌ویژه که روابط نزدیک با روسیه و غرب را به‌طور همزمان مدیریت می‌کند. ترکیه می‌تواند به‌عنوان میانجی در مذاکرات بین روسیه و اوکراین یا سایر قدرت‌های بزرگ، نقشی کلیدی ایفا کند.

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سیاست ترکیه در قبال بحران اوکراین و روابط با روسیه نشان‌دهنده چالش‌های متعدد در حفظ تعادل بین منافع ملی، روابط اقتصادی و امنیتی و مسئولیت‌های بین‌المللی است. ترکیه در تلاش است تا ضمن حمایت از تمامیت ارضی اوکراین، روابط خود با روسیه را در زمینه‌های اقتصادی و انرژی حفظ کرده و در عین حال به‌عنوان یک بازیگر مستقل در سیاست‌های جهانی شناخته شود. با توجه به تغییرات در وضعیت جهانی و منطقه‌ای، سیاست خارجی ترکیه در قبال این بحران ممکن است در آینده دستخوش تغییرات و تحولات جدیدی شود.

مبانی نظری

رنالسیسم یکی از نظریه‌های پیشرو در مطالعه روابط بین‌الملل است که از متفکرانی مانند توسیدید، ماکیاولی و هابز سرچشمه می‌گیرد و بعدها توسط محققان قرن بیستم مانند ای‌ج کار^۱، مورگنتا^۲ و کنت والتز^۳ مورد توجه بیشتری قرار گرفت (Burchill, Andrew, 2013: 9). فرضیه اصلی این نظریه این است که سیاست بین‌الملل با هرج و مرج و مبارزه برای قدرت بین دولت-ملت‌های مستقل که منافع ملی خود را دنبال می‌کنند مشخص می‌شود (Waltz, 1979: 11).

مفروضات کلیدی بخش عمده‌ای از واقع‌گرایی را تشکیل می‌دهند؛ از جمله:

- دولت‌ها بازیگران اصلی و واحدهای اساسی تحلیل در نظام بین‌الملل، هرج و مرج و بدون اقتدار فراملی هستند.

1. EH Carr

2. Hans Morgenthau

3. Kenneth Waltz

- همه دولت‌ها دارای قابلیت‌های نظامی تهاجمی هستند که آنها را به طور بالقوه برای یکدیگر خطرناک می‌کند.
- دولت‌ها هرگز نمی‌توانند از نیت یا اقدامات آینده دولت‌های دیگر مطمئن باشند، که منجر به بی‌اعتمادی و برنامه‌ریزی بدترین سناریو می‌شود.
- در این سیستم خودیاری، دولت‌ها باید به عنوان انگیزه اصلی به دنبال منافع ملی و بقای خود باشند.
- در حالی که عوامل اقتصادی و فرهنگی مهم هستند، نیروی نظامی و سیاست قدرت در تحلیل واقع‌گرایانه اولویت دارند (Waltz 1979; Mearsheimer 2014).

رئالیسم تمایل دارد که طبیعت انسان را ناقص و خودخواهانه ببیند که نسبت به آرمان‌های عالی مانند صلح جهانی یا همکاری بین‌المللی بی‌اعتماد است. این نظریه بر عملگرایی و اصول اخلاقی تأکید می‌کند، با این فرض که دولت‌ها زمانی که منافعشان ایجاب کند فرصت‌طلبانه عمل می‌کنند (Carr, 1964: 8) انباشت توانایی‌های نظامی و قدرت اقتصادی به عنوان وسیله‌ای برای دولت‌ها برای افزایش قدرت و امنیت نسبی خود در جهانی آنارشیک و حاصل جمع صفر در نظر گرفته می‌شود (Mearsheimer, 2001: 3).

رئالیست‌های کلاسیک مانند هانس مورگنتا در درک خود از روابط بین‌الملل بر ماهیت انسان و نخبگان تصمیم‌گیر تأکید زیادی دارند. آنها استدلال می‌کنند که سیاست توسط قوانین عینی که ریشه در طبیعت انسان دارند اداره می‌شود (Chimni, 2017: 16). رئالیست‌های کلاسیک معتقدند که دیدگاه بدبینانه آنها از طبیعت انسان در سیاست و روابط بین‌الملل منعکس شده است. در مقابل، نئورئالیست‌ها یا رئالیست‌های ساختاری مانند کنت والتز بر محدودیت‌های تحمیل شده توسط ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل تأکید می‌کنند (Lobell, 2017: 32). نئورئالیسم والتز که برای اولین بار در کتاب تئوری سیاست بین‌الملل در سال ۱۹۷۹ بیان شد، استدلال می‌کند که قدرت، مهم‌ترین عامل در روابط بین‌الملل است. او معتقد است که ماهیت ساختار بین‌المللی با اصل نظم‌دهنده، هرج و مرج و توزیع قابلیت‌ها (که با تعداد قدرت‌های بزرگ در سیستم بین‌المللی اندازه‌گیری می‌شود) تعریف می‌شود (Waltz, 1979: 32).

در درون مکتب نئورئالیستی، دو مکتب فکری اصلی وجود دارد: رئالیسم تدافعی و رئالیسم تهاجمی. رئالیست‌های تدافعی به پیروی از والتز، استدلال می‌کنند که دولت‌ها صرفاً هدفشان حفظ توازن قدرت موجود برای بقا است. آنها ادعا می‌کنند که ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل دولت‌ها را تشویق می‌کند تا سیاست‌های معتدل و محتاطانه را برای دستیابی به امنیت حفظ کنند. آنها ادعا می‌کنند که گسترش تهاجمی تمایل دولت‌ها به انطباق با نظریه موازنه قدرت را بر هم می‌زند و در نتیجه هدف اصلی دولت را کاهش می‌دهد که آنها معتقدند تضمین امنیت آن است (Lobell, 2017: 19). از سوی دیگر رئالیست‌های تهاجمی مانند جان جی. میرشایمر دولت‌ها را مدام در جستجوی فرصت‌هایی برای سود نسبی و هژمونی در صورت امکان می‌دانند. میرشایمر در اثر پیشگامانه‌اش «تراژدی سیاست قدرت‌های بزرگ» استدلال می‌کند که دولت‌ها به دنبال به حداکثر رساندن قدرت و نفوذ خود برای دستیابی به امنیت از طریق سلطه و هژمونی هستند. او معتقد است که تنها با ایجاد عدم تعادل قدرت به نفع خود، یک دولت قادر خواهد بود امنیت خود را به حداکثر برساند (Üstündağ, 2020; 16). یکی از بحران‌های اخیر در نظام بین‌الملل، بحران اوکراین و حمله روسیه به این کشور است.

اوکراین با روسیه ۱۵۰۰ مایل مرز مشترک دارد و قلمرو اصلی آن قبلاً تا سال ۱۹۹۱ بخشی از روسیه بود (Plokhly, 2023). از منظر مسکو، چشم‌انداز همسویی اوکراین با غرب و ادغام با ناتو یک تهدید وجودی برای قدرت روسیه بود که نمی‌توانست آن را بپذیرد (Lindsay, 2022). واقع‌گرایان استدلال می‌کنند که اوکراین همسو با ناتو می‌تواند استقرار تسلیحات تهاجمی را در نزدیکی مرزهای روسیه فراهم کند و دسترسی این کشور به دریای سیاه را تهدید کند، بندری که قرن‌ها آرزوی آن را داشت (Caliven, 2023: 18). همانطور که هسته نظریه رئالیستی هشدار می‌دهد، ساختار اساسی یک سیستم هرج و مرج و خودیاری به این معنی است که دولت‌ها هرگز نمی‌توانند در مورد نیت یا اقدامات آینده دولت‌های دیگر احساس امنیت کنند (Waltz, 1979: 13). وقتی یک کشور امنیت خود را افزایش می‌دهد، امنیت کشور دیگر را تضعیف می‌کند. به گفته میرشایمر، از آنجایی که هیچ دولتی هرگز نمی‌تواند مطمئن باشد که دولت‌های دیگر از قابلیت‌های تهاجمی خود برای اهداف تهاجمی استفاده نخواهند کرد، هر دولتی مجبور

است به دنبال راههایی برای تضمین بقای خود باشد (Lobell, 2014: 77). از این منظر تهاجم روسیه را می‌توان به عنوان یک حرکت پیشگیرانه برای خنثی کردن آنچه که به عنوان یک تهدید استراتژیک قریب الوقوع می‌دید، منطقی دانست. از طرفی دیگر، مفهوم واقع‌گرایانه دولت‌ها که حوزه‌های نفوذ یا مناطق حائل را برای افزایش امنیت خود دنبال می‌کنند، ارتباط نزدیکی با بحث‌های مربوط به موقعیت قدرت‌های بزرگ دارد. استدلال واقع‌گرایانه این است که همه قدرت‌های بزرگ در تاریخ از جمله روسیه، به دنبال کنترل پویایی امنیتی در مناطق مجاور از طریق حفظ روابط با کشورهای کوچکتر مجاور که با منافع آنها همسو هستند، بوده‌اند (Mearsheimer, 2019: 12). اوکراین با موقعیت ژئواستراتژیک خود بین روسیه و اروپا، به عنوان یک منطقه بسیار مهم در حوزه نفوذ مورد نظر روسیه تلقی می‌شود. واقع‌گرایان استدلال می‌کنند که روسیه به جای گسترش لیبرال‌دموکراسی غربی، اساساً انگیزه حمله برای برقراری مجدد توازن مطلوب قدرت، ترتیبات امنیتی و دولت‌های حائل سازگار در پیرامون خود را داشت (Trenin, 2022: 34). اجازه دادن به اوکراین برای همسویی نزدیک با ناتو و میزبانی از نیروهای بالقوه تهاجمی از سوی مسکو گامی بیش از حد تلقی شد.

فراتر از واکنش تدافعی به تهدیدات امنیتی درک شده در منطقه، می‌توان استنباط کرد که حمله روسیه به اوکراین منعکس‌کننده یک استراتژی حساب شده واقع‌گرایی تهاجمی است؛ یعنی تلاش‌های مداوم و فرصت‌طلبانه برای تقویت قدرت اقتصادی و نظامی خود برای ایجاد هژمونی منطقه‌ای (Mearsheimer, 2001: 33). بر اساس این دیدگاه، پوتین قصد داشت از فرصت ضعف در غرب برای ترسیم مجدد مرزها و حوزه‌های نفوذ در اروپا استفاده کند. بنابراین با کاربست نظریه رئالیسم می‌توان حمله روسیه به اوکراین را تحلیل و بررسی کرد. از طرفی دیگر رفتار سایر بازیگرانی که با اهداف گوناگون در این بحران ایفای نقش کرده‌اند نیز با کاربست نظریه رئالیسم قابل استدلال است. یکی از این بازیگران ترکیه است. واقع‌گرایی به عنوان یکی از رویکردهای اصلی در روابط بین‌الملل بر قدرت و منافع ملی به عنوان محرک‌های اصلی سیاست خارجی تأکید دارد. در این چارچوب، ترکیه ممکن است سیاست‌های خود را بر اساس منافع راهبردی خود و برای حفظ تعادل قدرت در منطقه دنبال کند. نقش ترکیه در بحران اوکراین را براساس تئوری موازنه قدرت واقع‌گرایان می‌توان تحلیل کرد.

موازنه قوا یکی از قدیمی‌ترین و اساسی‌ترین مفاهیم در نظریه روابط بین‌الملل است. اگرچه تنوع زیادی در تئوری موازنه قدرت و تفاسیر این مفهوم وجود دارد، اما همگی بر اساس حداقل یک گرایش و حداکثر یک مدل تعادلی مکرر قانونی شکل گرفته‌اند. بر اساس این مدل، عدم تعادل و تمرکز در توانمندی‌های نظامی و مادی در بین قدرت‌های بزرگ بررسی می‌شود و به منظور تضمین بقای قدرت‌های بزرگ در نظام بین‌الملل، تعادل برقرار می‌شود. قدرت‌های بزرگ مکانیسم‌های متعددی برای بازگرداندن تعادل دارند، از جمله تقویت نظامی داخلی که در آن ثروت اقتصادی به قدرت نظامی تبدیل می‌شود، تشکیل اتحادیه‌های متوازن، واگذاری توازن به دولت دیگر، و جبران خسارت در شهرک‌های صلح پس از جنگ. در مقابل بسیاری از محققین دریافته‌اند که دولت‌های ثانویه و ثالث به جای توازن در برابر دولت یا ائتلاف دولت‌های قدرتمندتر، بیشتر احتمال دارد که به آن بپیوندند. بر اساس رئالیسم ساختاری که توسط کنت والتز در نظریه سیاست بین‌الملل (New York, Random House: 19) ارائه شده است، سیستم هرج‌ومرج خودیاری و تغییر در توزیع نسبی قابلیت‌ها به این معنی است که توازن‌های قدرت به طور مکرر در نظام بین‌الملل شکل می‌گیرد. چگونگی توازن دولت‌ها، به توزیع قابلیت‌ها بین قدرت‌های بزرگتر بستگی دارد. در توزیع دوقطبی قدرت (دو قدرت بزرگ) دولت‌ها از طریق ایجاد قدرت نظامی داخلی تعادل برقرار می‌کنند. در توزیع‌های چندقطبی قدرت (سه یا بیشتر) دولت‌ها از طریق تشکیل اتحادیه‌های متوازن تعادل برقرار می‌کنند. در نهایت به گفته جان میرشایمر، در توزیع‌های متوازن چند قطبی قدرت، قدرت‌های بزرگ احتمالاً مسئولیت تعادل را به یک «باک‌گیر» واگذار می‌کنند. در توزیع تک قطبی کنونی قدرت، تعدادی از محققان ادعا می‌کنند که دولت‌ها به‌جای تعادل سنتی سخت، درگیر توازن نرم و لغزش افسار هستند. برخی دیگر معتقدند که هیچ تعادلی رخ نمی‌دهد و توزیع نامتعادل یا تک‌قطبی هم‌بادوام و هم‌پایدار است (Lobell, 2014: 2).

درواقع تئوری موازنه قدرت استدلال می‌کند که تغییرات در توزیع قدرت اغلب خطرناک است و قدرت کل قابل تعویض است. برخی واقع‌گرایان تهاجمی معتقدند که هر چه یک دولت قدرتی بیشتری داشته باشد، می‌تواند هر چه را که می‌خواهد به دست آورد (Lobell, 2016: 3).

از زمان آغاز تهاجم روسیه به اوکراین، آنکارا همواره سعی کرده است توازن را در روابط خود با کی‌یف و مسکو حفظ کند. ترکیه به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای، در موقعیت خود به‌عنوان «میانجی صادق» عمل کرده است تا موازنه را در روابط خود با دو قدرت منطقه‌ای روسیه و اوکراین حفظ نماید. ترکیه در تلاش است تا در این جنگ پیروز دائمی که منجر به تغییر موازنه در روابط ترکیه با طرف دیگر گردد، شکل نگیرد. زیرا تغییر موازنه سابق قدرت بین ترکیه، اوکراین و روسیه منجر به احتمال از دست دادن منافع اقتصادی ترکیه با طرف دیگر ترازوی قدرت خواهد شد. ترکیه در این بین به‌عنوان موازنه‌دهنده عمل می‌کند و هنگامی که روسیه به پیروزی و تغییر موازنه به‌نفع خود دست می‌یابد، ترکیه اقدام به فروش پهبادهای بایراکدار به اوکراین می‌کند و ورق جنگ را به‌نفع اوکراین برمی‌گرداند.

بنابراین ترکیه در تلاش است تا تعادلی بین تهاجم روسیه و آرزوهای غرب برای محافظت از اوکراین به هر قیمتی ایجاد کند. به‌طور مثال اگرچه اردوغان همواره بر «حمایت ترکیه از تمامیت ارضی اوکراین» تاکید و آن را صریحاً اعلام کرده، اما همزمان از پیوستن به تحریم‌های غرب علیه مسکو خودداری کرده و در شورای اروپا نیز به موضوع تعلیق روسیه رأی ممتنع داده است. بسیاری از محققان غربی معتقدند که اقدامات ترکیه حتی در مقطعی به ناتو و اتحادیه اروپا آسیب رسانده است. با این وجود نقش ترکیه در این جنگ موضوع جدیدی نیست و به‌خوبی ریشه در تجربه قبلی رؤسای جمهور ترکیه در مورد دریای سیاه دارد. به‌عبارت دیگر، سیاست خارجی ترکیه در قبال دریای سیاه و اوکراین/روسیه همیشه به‌سمت یک رفتار استراتژیک برای ایجاد تعادل و موازنه‌دهنده بین این قدرت‌های مهم گرایش داشته است. اقدام اخیر ترکیه و ظهور به‌عنوان میانجی در جنگ اوکراین هیچ تفاوتی با روش ترکیه برای «پایبندی به طرح» گذشته رؤسای جمهور ترکیه هنگامی که در جنگ بین دو شریک استراتژیک قرار می‌گیرد، نداشته است. بنابراین رمزگشایی از پویایی این نقش بدون شک برای پنهان کردن منافع ژئوپلیتیک ترکیه از منطقه در بحبوحه یک جنگ تمام عیار ضروری است (Tapia, 2022:45).

جنگ روسیه و اوکراین

حوادث ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ (حمله روسیه به اوکراین) جهان را در حالت ناباوری فرو برد. در طول ماه‌های منتهی به تهاجم، سرویس‌های اطلاعاتی بریتانیا و آمریکا هشدارهای مفصلی درباره برنامه‌ها و قصد روسیه برای حمله به اوکراین به دولت‌های متبوع خود و همچنین به شرکای بین‌المللی در سراسر جهان ارائه کردند. در همین حال بسیاری از کشورهای قاره اروپا مانند آلمان و فرانسه تا حد زیادی از تهاجم غافل‌گیر شدند (Hogendoorn, 2024: 41).

نیروهای ویژه آلمان حتی مجبور شدند رئیس سرویس اطلاعات خارجی آلمان را در روز شروع تهاجم از کیف خارج کنند. در ۴ سپتامبر ۲۰۲۲ نیروهای مسلح اوکراین عملیاتی را برای آزادسازی منطقه خرسون در جنوب اوکراین آغاز کردند. این عملیات به‌طور پیوسته اما آهسته پیشرفت کرد. دو روز بعد حمله دیگری در منطقه خارکف در شمال اوکراین آغاز شد. دو روز بعد ژنرال مارک میلی، رئیس ستاد ارتش ایالات متحده سیستم‌های توپخانه موشکی^۱ را که در سال ۲۰۲۲ به اوکراین تحویل داده بود، «دستاوردهای واقعی و قابل اندازه‌گیری»^۲ عنوان کرد. دو روز دیگر پس از آن، وزارت دفاع روسیه خروج یگان‌های روسی از بخشی از استان خارکف را جهت تجدید قوا^۳ تایید کرد. در ۱۱ سپتامبر با فروپاشی جبهه روسیه، حملات موشکی روسیه به زیرساخت‌های حیاتی باعث خاموشی کامل و قطع آب شد. روز بعد ولودیمیر زلنسکی، رئیس‌جمهور اوکراین در یک پست تلگرامی خطاب به روسیه گفت: «لب‌هایم را بخوانید: بدون گاز یا بدون تو؟ بدون نور یا بدون تو؟ بدون تو؟ بدون تو. بی آب یا بی تو؟ بدون تو. بدون غذا یا بدون تو؟ بدون تو» (Peperkamp, 2024:11). در واقع سیاست روسیه جدید در قبال جمهوری‌های جدا شده از شوروی با تغییرات و تحولات روبه‌رو شده است؛ زیرا روسیه که از جایگاه ابرقدرتی تنزل کرده بود، منافع خود را به شکل خاص در قلمرو شوروی که خارج نزدیک خود نامید دنبال کرد. از همین‌رو در سال‌های اخیر، سیاست خارجی روسیه نمایانگر استفاده از ابزارهای گوناگون جهت رسیدن به هدف‌های مسکو بوده است. در واقع سیاست خارجی روسیه براساس عمل‌گرایی و اولویت اهداف ملی پایه‌گذاری شده

1. M142 HIMARS
2. real and measurable gains
3. to regroup

است و رهبران روسی بارها به ضرورت استفاده از منابع و روش‌های گوناگون قدرت برای دستیابی به اهداف خود اشاره کرده‌اند. از این رو مفاهیمی مانند خارج نزدیک مونروئه روسی وارد ادبیات سیاست خارجی روسیه شد که بارزترین مصداق عملیاتی این مفاهیم را می‌توان در واکنش کرملین به رخدادهایی مانند انقلاب‌های رنگین قبل از سال ۲۰۱۰ و بحران‌های متداوم اوکراین از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳ مشاهده کرد.

با این وجود، تقابل بنیادین روسیه در بحران اوکراین در منطقه خارج نزدیک بیش از آنکه تحت انگاره‌های رقابت منافع ملی و عرفی این کشورها باشد، تحت تأثیر رقابت‌های زبان‌شناختی و نشان‌گان آن است. کی‌یف در پی استقلال و جدایی از نفوذ دائمی روسیه از دریچه معرفتی خاص خود بود و به دلیل اختلاف بنیادین در نشان‌گان زبان‌شناختی، نه تنها این کشور به اهداف خود نرسید، بلکه به شدت در اشکال مختلف مانند دخالت روس‌ها در مناطق مورد مناقشه این کشور تحت فشار قرار گرفته است. درگیری در شبه جزیره کریمه و الحاق این شبه جزیره به روسیه، اعلام استقلال مناطق شرق اوکراین با توجه به حضور پرشمار روس‌ها در این مناطق، و تکه‌تکه کردن اوکراین همراه با عملیات ویژه نظامی از فوریه ۲۰۲۲ نشانگان نبرد سخت در محیط امنیتی اوکراین را تداعی می‌کند. افزایش تنش‌ها در منطقه خارج نزدیک، چیزی جز نمایش یا گشایش جدال متنی بین روسیه در مقابل اوکراین نیست. در اصل سیاست خارجی روسیه در خارج نزدیک بعد از جنگ سرد چیزی جز گشایش اراده قدرت متن روسی و رقابت زبان‌شناختی نیست. از طرف دیگر با توجه به اینکه مسئله التفاتی یا اراده سیاستگذاران خارجی روسیه به شدت محدود به عناصر ایدئولوژیک با بنیاد زبان‌شناختی است، امکان استفاده از یک راه حل جامع جز احترام به منافع روسیه در خارج نزدیک وجود ندارد. با این اوصاف بایستی در پس جدال آشکار کشورها در این منطقه، اراده قدرت توسعه گفتمان مسلط روسی با اشکال متفاوت متنی را دید که در آن کشورهای خواهان جدایی از هژمون منطقه با خسران و زیان قابل توجه مواجه خواهند بود (Rezapor, 2023:135).

شکل ۱- عملیات ویژه روسیه در جنگ اوکراین
(Oswald, 2016:34)

علاوه بر این، جنگ روسیه و اوکراین که در فوریه ۲۰۲۲ با تهاجم نظامی روسیه و اشغال بخش‌های شرقی اوکراین آغاز شد، یکی از مهمترین رویدادهای سیاسی و امنیتی پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) در دهه‌های اخیر بوده است. روسیه حمله خود به اوکراین را یک اقدام دفاعی در برابر گسترش ناتو به سمت مرزهای خود می‌داند. کشورهای غربی نیز حمله روسیه به اوکراین را یک تجاوز غیرقانونی می‌دانند. حمله روسیه به اوکراین واکنش گسترده‌ای از سوی اعضای ناتو به همراه داشت. کشورهای عضو ناتو بلافاصله حمله روسیه به اوکراین را محکوم کردند و آن را نقض آشکار حاکمیت و تمامیت ارضی اوکراین و همچنین اصول منشور سازمان ملل متحد دانستند. همچنین این کشورها با تشکیل نشست‌های متعدد در سطح وزرای خارجه و سران، بر حمایت خود از اوکراین و محکومیت حمله روسیه تأکید کردند. در مجموع واکنش کشورهای عضو ناتو به حمله روسیه به اوکراین، نشان‌دهنده وحدت و تعهد این کشورها به حمایت از اوکراین و دفاع از امنیت اروپا بود. اما در عین حال با وجود همکاری نزدیک کشورهای عضو ناتو در مورد بحران اوکراین، برخی اختلافات نیز در حوزه نظامی و اقتصادی وجود داشت. این واکنش‌ها تأثیر قابل توجهی بر تحولات جنگ اوکراین داشته است و همچنان ادامه دارد (Oswald, 2016:34).

بحران اوکراین و اقتصاد ترکیه

ترکیه با وجود آنکه از سال ۱۹۵۲ میلادی عضو ناتو است، همواره تلاش داشته تا به‌گونه‌ای عمل کند که از دامنه نفوذ غرب که تا هماهنگ‌سازی عملکرد کشورها پیش می‌رود، دور باشد. مارک پیرینی، سفیر پیشین اتحادیه اروپا در ترکیه می‌گوید: «آنکارا که معتقد است در جهان پس از جنگ سرد دیگر تنها عضویت در ناتو کافی نیست، همواره سعی داشته تا در کنار داشتن جای پای در اردوگاه غرب، روابط خوب خود را با روسیه، چین و سایر کشورها حفظ کند.» به‌همین دلیل ترکیه برای نزدیک شدن به مسکو تردیدی به خود راه نداد؛ تا جایی که برای اثبات استقلال خود در برابر غرب و حتی با وجود نارضایتی آمریکا در سال ۲۰۱۷ میلادی موشک‌های دفاع ضدهوایی روسیه موسوم به اس-۴۰۰ (S-400) را که کاملاً ناسازگار با سیستم‌های دفاعی ناتو بودند، خریداری کرد. در جریان مناقشات سوریه و لیبی نیز مسکو و آنکارا با وجود تضاد منافی که داشتند، هرگز اجازه ندادند که این اختلافات بر روابط اقتصادی گسترده دو کشور سایه بیفکند. به‌ویژه آنکه ترکیه که به شدت به گندم روسیه وابسته است و ۴۴ درصد گاز خود را نیز از روسیه وارد می‌کند، با مسکو قراردادی برای ساخت اولین نیروگاه هسته‌ای خود در جنوب کشور منعقد کرده است. روس‌ها همچنین از بزرگترین گروه گردشگران ترکیه محسوب می‌شوند و در سال ۲۰۲۱ میلادی رتبه اول را در میان همه خارجی‌هایی داشتند که ترکیه را به عنوان مقصد گردشگری خود انتخاب کرده بودند. در مورد تأثیر بحران اوکراین بر بازار و اقتصاد منطقه‌ای وجهانی بایستی گفت که در سال‌های اخیر، بازارهای جهانی در وضعیت بی‌ثباتی مستمری بوده‌اند که بر کل اقتصاد در الگوی ناهمگن تأثیر گذاشته است. در زمان شروع حمله روسیه به اوکراین که باعث تورم بالا شد، جهان از تأثیر منفی کووید-۱۹ خلاص نشده بود، زیرا روسیه و اوکراین تأمین‌کننده مهم انرژی و مواد خام هستند. دخالت مستقیم روسیه و اوکراین در این تهاجم باعث ایجاد بحران در سطح جهانی شد. بحران جهانی باعث از دست رفتن و نابودی چندین فرصت سرمایه‌گذاری بوده است. این امر به این دلیل است که بحران‌های اقتصادی در همه سطوح رخ می‌دهد، زندگی تجاری را به صورت چرخه‌ای دربر می‌گیرد و به شکل‌گیری استاندارد پایین زندگی برای اکثریت فقیر منجر می‌شود. تأثیر بحران‌ها بر سطوح پایین زندگی به طور مداوم برای پیشرفت اقتصادی مضر است. این به افزایش شکاف بین فقرا و ثروتمندان کمک می‌کند و باعث نگرانی بیشتر است، به‌ویژه هنگامی که شیوع ناآرامی‌های جهانی رخ می‌دهد.

با این حال بسیاری از کشورها هنوز از چالش‌های همه‌گیری کووید ۱۹ پس از شروع شوک‌های تهاجم به اوکراین توسط روسیه بهبود نیافته‌اند. تهاجم روسیه به اوکراین زمانی رخ داد که کشورهای جهانی برای شروع جدیدی از شوک‌های همه‌گیر کوید ۱۹ آماده شدند. از آنجایی که روسیه و اوکراین از جمله سرمایه‌گذاران بزرگ در ترکیه هستند، چنین تهاجمی باعث تحریف و ضرر کسب و کاری به ارزش سالانه ۵ تا ۶ میلیارد دلار شده است. به‌طور مشابه روسیه بزرگترین تأمین‌کننده نفت و گاز به کشورهای اتحادیه اروپا است. علاوه بر این گندم، گاز طبیعی و نفت به دلیل سهم بازار قابل توجه روسیه و تأثیر نامطلوب تهاجم اوکراین توسط روسیه بر سایر بازارها، به‌ویژه در مورد ترکیه مستقیماً تحت تأثیر قرار می‌گیرند. روسیه تأمین‌کننده مهم گاز ترکیه است. در سال ۲۰۲۰، ۳۳٫۶ درصد

از گاز طبیعی مصرف شده در ترکیه توسط روسیه تأمین شده است. ترکیه-روسیه و ترکیه-اوکراین روابط تجاری متنوعی برقرار کرده‌اند و هرگونه تحریف می‌تواند به اقتصاد آنها آسیب برساند. به طور مشابه، تهاجم اوکراین توسط روسیه ممکن است بر پایه‌های بازار، مانند افزایش جمعیت پناهندگان و نرخ بیکاری تأثیر بگذارد. تأکید شده است که براساس یافته‌ها، اشتغال از جمله عوامل بنیادی بازار است که برخی دارایی‌ها را در بازار هدایت می‌کند. علاوه بر این نرخ اشغال مسکن مبتنی بر جمعیت از ۵۵۱,۹۶۰,۰۰۰ نفر در سال ۱۹۵۰ به ۱,۱۴۳,۳۳۰,۰۰۰ در چین افزایش یافت. تا سال ۲۰۱۳، در چین ۱,۳۶۰,۷۲۰,۰۰۰ نفر ساکن بوده است. همه‌گیری کوید ۱۹ و حمله روسیه به اوکراین به نوعی اقتصاد جهانی را مخدوش کرد. آنها باعث از دست دادن شغل شدند که ممکن است قدرت خرید کارگران اخراج شده و افراد تحت تکفل را کاهش دهد. به طور مشابه نرخ بیکاری در روسیه و اوکراین ممکن است به دلیل جابجایی تهاجم افزایش یابد و تأثیر نامطلوب آن ممکن است در سایر کشورهای ناتو احساس شود. این باعث ایجاد شک و تردید در مورد اینکه آیا اقتصاد جهانی به راحتی به سطح اولیه خود باز خواهد گشت یا خیر، ایجاد کرده است.

از زمانی که همه‌گیری کوید ۱۹ اقتصاد جهانی را تحت تأثیر قرار داد، مشاغل تعطیل شده‌اند، از دست دادن شغل افزایش یافته و اقتصاد جهانی منقبض شده است. علاوه بر این، تقریباً تمام بخش‌های اقتصادی و متخصصان به‌طور جدی تحت تأثیر همه‌گیری کوید ۱۹ قرار گرفتند. بنابراین پدیده غیرقابل پیش‌بینی که پس از شوک تهاجم اوکراین توسط روسیه با ویژگی‌های بدیع به‌وجود آمد، ممکن است کنجکاو در مورد اینکه چقدر جهان به‌زودی از این رویدادهای غم‌انگیز خارج می‌شود را افزایش دهد. این غیرقابل بحث است که تهاجم اوکراین توسط روسیه شوک‌های عظیمی را از طریق چندین بخش به اقتصاد جهانی وارد کرده است که استراتژی موجود نتوانسته است با موفقیت به آنها رسیدگی کند. این تراژدی شناخته شده در سطح جهانی، تجارب اقتصادی ناگواری را برای کشورهای در حال توسعه به ارمغان آورد، زیرا روند نزولی جدی را بر اقتصاد آنها تحمیل کرد و همزمان آنها را در معرض خطر بیشتری با زیان بیشتر قرار داد.

در مورد ترکیه تأثیر شوک کووید-۱۹ بر بازارها تا زمان آغاز حمله به اوکراین توسط روسیه هنوز جبران نشده است. بازار املاک و مستغلات ترکیه، به‌ویژه قیمت مسکن به طور مداوم در حال افزایش است و حتی در طول تهاجم اوکراین به روسیه افزایش بیشتری یافته است. این مهم نگرانی در مورد عدم تطابق عرضه و تقاضا برای مسکن در ترکیه ایجاد کرد. اغلب استدلال می‌شود که بازار مسکن بخش مهمی است که به دنیای توسعه‌یافته و کشورهای در حال ظهور مانند ترکیه کمک می‌کند. با این حال کنجکاو در مورد اینکه چقدر جهان به‌زودی آزادی از دست‌رفته را به‌دست خواهد آورد، ضروری است. این امر به این دلیل است که تأثیر شوک‌های ناشی از حمله روسیه به اوکراین بر چندین بازار ناچیز نیست. این تهاجم باعث افزایش مهاجران در کشورهای دیگر می‌شود. حتی قبل از حمله به اوکراین توسط روسیه، بخش املاک و مستغلات ترکیه افزایش قابل توجهی در تقاضای مسکن را تجربه کرده بود. بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴، حدود ۱.۵ میلیون خانه در ترکیه فروخته شد که تا به امروز ادامه دارد. به‌طور خلاصه یافته‌های این مطالعه این است که شوک‌های ناشی از حمله روسیه به اوکراین بر بازارهای ترکیه تأثیر گذاشته است (salami,2024: introduction).

بازارهای ترکیه در طول این مطالعه در برابر شوک‌های ناشی از حمله روسیه به اوکراین مقاوم نیستند. به این دلیل که برخی از بازارها در طول دوره مورد مطالعه به طور منفی به وضعیت متلاطم منتقل شدند. مفهوم این امر این است که بازارهای ترکیه مانند بیست ۱۰ و ایکس جیمبو^۲، در طی دوره این مطالعه به‌طور فزاینده‌ای در تقویت اقتصاد ترکیه کاهش یافته‌اند. اگرچه بازارهای ترکیه شواهدی از تغییرات مداوم نشان می‌دهند و مقامات با اجرای سیاست کاهش نرخ بهره مداخله کردند، اما وضعیت در بازار عمدتاً ثابت مانده است.

اهمیت اوکراین برای روسیه

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، اوکراین به‌عنوان کشوری مستقل در کنار فدراسیون روسیه قرار گرفت. در میان جمهوری‌های استقلال یافته، جدایی اوکراین دارای پیامدهای زیادی برای فدراسیون روسیه بود. از دست دادن اوکراین از منظر ژئوپلیتیک، شکستی

سنگین و اساسی بود؛ چراکه گزینه‌های جغرافیایی روسیه را محدود می‌ساخت؛ حتی بدون کشورهای حوزه‌ی بالتیک و لهستان، روسیه‌ای که کنترل اوکراین را داشت، می‌توانست رهبری امپراتوری اوراسیایی را در دست داشته باشد و در آن مسکو می‌توانست اسلاوهای جنوب و جنوب شرقی اتحاد شوروی سابق را تحت سیطره گیرد؛ اما بدون اوکراین و ۵۲ میلیون جمعیت اسلاو، تلاش مسکو برای بازسازی امپراتوری اوراسیایی غیرممکن بود.

اوکراین به‌عنوان یکی از جمهوری‌های بزرگ استقلال یافته از شوروی سابق، جایگاه مهمی را هم برای روسیه و هم برای اروپا و آمریکا دارد. نقل قول کاترین به خوبی منعکس کننده اهمیت اوکراین از دیدگاه روسیه است: اوکراین گوهر تاج امپراتوری روسیه است. با اعلام استقلال اوکراین از اتحاد جماهیر شوروی، فروپاشی این قدرت جهانی عملی و امکان‌پذیر شد. اوکراین برای روسیه از یک سو دهلیز دسترسی به دروازه‌ی اروپا و از سوی دیگر گذرگاه دسترسی و کنترل دریای سیاه است. به همان میزانی که تبدیل اوکراین به متحد کامل روسیه، یک مؤلفه تأثیرگذار برای احیای قدرت جهانی این کشور به شمار می‌رود، تبدیل اوکراین به رقیب روسیه، تهدیدی خطرناک برای بقای فدراسیون روسیه است. به گفته‌ی برژینسکی اگر روسیه بر اوکراین مسلط شود، کشوری که دارای منابع مهم و نیز دسترسی به دریای سیاه است، به‌طور خودکار بار دیگر امکانات مبدل شدن به یک امپراتوری قدرتمند را پیدا خواهد کرد. از نظر استراتژیست‌های آمریکایی، کشور اوکراین برای آمریکا نه تنها آوردگاه اصلی برای جلوگیری از احیای امپراتوری روسیه است؛ بلکه فضایی برای تضعیف روسیه خواهد بود. در همین ارتباط برژینسکی تأکید می‌کند که وجود اوکراین مستقل به تغییرات در روسیه کمک می‌نماید. از این رو ایالات متحده باید از استقلال اوکراین حمایت نماید. پیرو جایگاه برجسته اوکراین در ارتقای قدرت روسیه در دهه ۹۰ میلادی، سیاست‌مداران روسی همواره در گفته‌های خود به اهمیت اوکراین اذعان داشته و بعضی از آن‌ها از خواست کشور خود مبنی بر بازگشت مجدد اوکراین به روسیه صحبت کرده‌اند؛ به طوری که حمله روس‌ها به اوکراین را در همین چارچوب می‌توان تحلیل کرد (Nordberg, 1997: 612)؛ چراکه آن‌ها حتی به دیپلمات‌های غربی هشدار داده بودند که زحمت ایجاد سفارت در کی‌یف را به خود ندهند؛ زیرا در مدت ۱۸ ماه به دلیل الحاق اوکراین به روسیه این سفارت‌خانه‌ها به واحد کنسولی تبدیل خواهند شد. در کل اوکراین به دلایل زیر برای روسیه حائز اهمیت است.

جدول ۱- اهمیت اوکراین برای روسیه در یک نگاه

ردیف	مؤلفه‌های اهمیت	دلایل اهمیت
۱	تاریخی	اوکراینی‌ها هسته مرکزی اسلاوهای شرقی محسوب می‌شدند.
۲	مذهبی	کی‌یف خاستگاه و محل بنیان کلیسای ارتدوکس روسیه محسوب می‌شود.
۳	هویت و فرهنگی	- نزدیک به ۲۰ درصد از جمعیت روسی‌زبان اوکراین در بخش‌های شرقی این کشور پیوندهای فرهنگی، زبانی، مذهبی با روسیه دارند. - در صورتی که اوکراین از کنترل و نفوذ روسیه خارج شود و با پذیرش ارزش و الگوهای غربی در تقابل با روسیه قرار گیرد، هویت روسیه با چالش جدی مواجه می‌شود.
۴	اقتصادی	- درصد زیادی از صنایع سنگین و مادر اتحاد جماهیر شوروی در اوکراین وجود داشت و پس از فروپاشی به اوکراین تعلق گرفت. - ساختار صادرات روسیه به اوکراین تقریباً ثابت است. این ساختار صادراتی در وهله اول ترکیبی از منابع انرژی به ویژه گاز، نفت و همچنین سوخت برای نیروگاه‌های هسته‌ای است.
۵	جغرافیا	- اوکراین به گونه‌ای است که از یک طرف پیونددهنده شمال اروپا در منطقه دریای بالتیک به منطقه جنوب شرق آسیا در دریای سیاه است و از طرف دیگر در دو قرن گذشته نقش حائل امنیت را برای روسیه ایفا کرده است. - اوکراین بزرگترین کشور ترانزیت گاز طبیعی است و سیستم حمل و نقل آن قابلیت انتقال ۲۹۰ میلیارد مترمکعب برای ورود و ۱۷۰ میلیارد مترمکعب برای خروج گاز در سال را دارد. گاز صادراتی روسیه به اروپا از طریق ۱۲ خط لوله گازی انتقال می‌یابد که ۵ خط لوله آن از خاک اوکراین می‌گذرد.

ردیف	مولف‌های اهمیت	دلایل اهمیت
۶	راهبردی	- اوکراین نقش حائل اروپا و روسیه را ایفا کرده و پس از فروپاشی شوروی نیز مرز اتحادیه اروپا با روسیه بوده است. اوکراین به‌عنوان سنگرگاه روسیه در برابر ناتو و همچنین دیوار دفاعی شرقی روسیه علیه اروپا عمل کرده است.

منبع: (Halalkhor, 2021:83)

ترکیه در جنگ روسیه و اوکراین

سیاست خارجی ترکیه در قبال درگیری‌ها در دریای سیاه و مشخصاً مسئله اوکراین/روسیه، همیشه به‌سمت رفتار استراتژیک محتاطانه و معامله‌گرانه متمایل شده است. اقدام اخیر هیچ تفاوتی با روش ترکی برای «پایبندی به طرح» نداشته است. این فصل برای شناسایی «عمل متعادل‌کننده» ترکیه از طریق تحلیل تاریخی و رمزگشایی پویایی‌های پشت این رفتار سیاست خارجی ژئوپلیتیکی طراحی شده است. در سال‌های اخیر و به‌خصوص در بحران اوکراین که از سال ۲۰۱۴ آغاز شده، سیاست خارجی ترکیه در حال نوسان بوده است؛ یعنی هم به ناتو متعهد بوده و روابط تجاری مهم خود با اتحادیه اروپا را رعایت کرده و هم با روسیه در زمینه‌های اقتصادی، انرژی، نظامی و دیپلماتیک (مثلاً در مورد بحران سوریه و جنگ قره‌باغ) همکاری کرده است (Smith, 2020: 590).

در واقع در کنار سیاست نگاه به غرب، ایجاد توازن بین قدرت‌های بزرگ یکی از ارکان استراتژی کلان ترکیه است. این استراتژی به قرن نوزدهم باز می‌گردد، زمانی که امپراتوری عثمانی به‌عنوان یک استراتژی برای بقا بین امپراتوری بریتانیا و روسیه تعادل برقرار کرد. از منظر بلندمدت، روابط روسیه و ترکیه با «همکاری رقابتی» مشخص می‌شود. در حالی که روسیه و ترکیه در سوریه، قفقاز جنوبی، آسیای مرکزی و لیبی با هم رقابت می‌کنند، این مانع از همکاری بین آنها در سایر زمینه‌ها مانند اقتصاد، تجارت و انرژی نمی‌شود. حتی در مورد مسائلی که آنها در حال رقابت هستند، مانند سوریه و قفقاز جنوبی، آنها می‌توانند رقابت را از طریق تطبیق متقابل اولویت‌های یکدیگر محدود کنند. همکاری رقابتی روسیه و ترکیه یک همکاری پایدار نیست و تا حد زیادی به روابط دو طرف با غرب بستگی دارد. این رفتار توازن استراتژیک ترکیه ریشه تاریخی دارد. همان‌طور که در دهه ۱۹۲۰ زمانی که بلشویک‌ها برای بقای خود می‌جنگیدند و کمالیست‌ها جنگ استقلال‌طلبانه را علیه قدرت‌های بزرگ اروپایی به‌راه انداختند، روسیه با تهیه سلاح از آرمان ملی‌گرایی در ترکیه حمایت کرد. با این حال در اوایل دوره پس از جنگ، ترکیه پس از درخواست استالین از آنکارا برای کنار گذاشتن حاکمیت بر تنگه‌های بسفر و داردانل، به ناتو و اردوگاه غربی پیوست. آنکارا در دهه ۱۹۷۰ دوباره به‌دنبال تنش‌زدایی با روسیه بود که به دلیل تحریم تسلیحاتی آمریکا علیه ترکیه در نتیجه تهاجم ترکیه به قبرس در سال ۱۹۷۴ در پاسخ به فروپاشی قانون اساسی این جزیره و تلاش یونان برای الحاق غیرقانونی آن بود (Ünlühisarcıklı, 2023:1-4).

برخلاف بسیاری از قدرت‌های نوظهور، جنگ در اوکراین مستقیماً بر ترکیه تأثیر می‌گذارد که نه‌تنها یکی از اعضای ناتو است، بلکه از نظر جغرافیایی نزدیک به جنگ نیز قرار دارد. هنگامی که تجاوز بی‌دلیل روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۲ به یک تهاجم تمام عیار تبدیل شد، ترکیه دست به یک اقدام متعادل‌کننده زد. از نظر سیاسی، از کی‌یف حمایت کرد و تجاوز بی‌دلیل روسیه را محکوم کرد. از نظر نظامی در مراحل اولیه درگیری، زمانی که سایر کشورهای غربی تمایلی به ارسال تسلیحات قابل توجه به اوکراین نداشتند، ترکیه به تحویل پهپادهای مسلح به کی‌یف، در قالب فروش تجاری توسط یک شرکت خصوصی ادامه داد. ترکیه همچنین براساس کنوانسیون مونترو، تنگه‌های متصل‌کننده دریای سیاه و مدیترانه را به طرف‌های متخاصم در اوایل جنگ مسدود کرد. این بدان معناست که دو رزم‌ناو روسی اسلاوا کلاس^۱ که در حال حاضر در دریای مدیترانه فعالیت می‌کنند، نمی‌توانند وارد دریای سیاه شوند و روسیه نمی‌تواند ناوگان دریای سیاه خود را تقویت کند که پس از غرق شدن یا آسیب شدید چندین کشتی نیروی دریایی مسکو، به یک مشکل واقعی برای مسکو تبدیل شد.

اگر روسیه در حال حاضر قدرت دریایی کافی در دریای سیاه برای تهدید اودسا ندارد، این به لطف تصمیم ترکیه برای مسدود نگه داشتن تنگه‌هاست. این در حالی است که ترکیه به چهار دلیل اصلی به تحریم‌های روسیه نپیوست: اولاً، ترکیه با تحریم‌های بین‌المللی که به‌عنوان یک موضوع اصولی مورد حمایت سازمان ملل نیست، مخالف است. دوم این‌که، آنکارا در هنگام تنظیم بسته‌های تحریمی آنکارا از سوی ایالات متحده و اتحادیه اروپا مورد مشورت قرار نگرفت. سوم این‌که، خود ترکیه به شدت از تحریم‌ها ضربه می‌خورد، همان‌طور که در موارد تحریم علیه عراق و ایران مشاهده شد. در نهایت همان‌طور که ترکیه در سال ۲۰۱۵ یک سوخو ۲۴ روسی را سرنگون کرد، رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور این کشور از سرنگونی جت روسی ابراز تأسف کرد و پس از آن عادی‌سازی روابط با روسیه دنبال شد. با توجه به آنکه اسد و روسیه از سپتامبر ۲۰۱۵ کنترل سوریه را بازپس گرفته‌اند، ترکیه اهداف خود در سوریه را به ابعاد واقعی‌تری بازتعریف کرد. روسیه این توانایی را دارد که از نظر اقتصادی علیه ترکیه اقدام کند (Kostem, 2021: 800). به همین دلیل به دستور پوتین، پروازهای چارتر از روسیه به ترکیه متوقف شد و تعداد گردشگران روسی در ترکیه به میزان قابل توجهی کاهش یافت و روسیه نیز واردات محصولات کشاورزی از ترکیه را متوقف کرد - که همه اینها به‌شدت به اقتصاد ترکیه آسیب می‌رساند. علاوه بر این، باید در نظر گرفت که ترکیه برای ۴۵ درصد از تقاضای گاز خود به روسیه متکی است (Ünlühisarcıklı, 2023: 1-4).

جنگ روسیه و اوکراین فرصتی را فراهم کرد که ترکیه انتظار داشت. علاوه بر این، موقعیت سیاسی اخیر ترکیه یک مزیت سیاسی اضافی مانند پلی بین غرب و روسیه را تضمین کرد؛ زیرا تنها بازیگر سیاسی اجتناب‌ناپذیر ترکیه بوده است که می‌تواند گفتگوهای دیپلماتیک را با همه طرف‌های درگیری حفظ کند. از سوی دیگر باید اضافه کرد که ترکیه وضع خود را به‌عنوان نقش میانجی تغییر داده است، اما ترکیه نیز به دنبال منافع ملی خود است. ترکیه برای حمایت از تحریم‌ها به متحدان غربی ملحق شد، تنگه‌ها را به روی کشتی‌های روسی بست اما گفتگوی منظمی نیز با پوتین داشت، تجهیزات نظامی مانند پهپادهای تغییردهنده بازی را به اوکراین فروخت و از تمامیت ارضی و حاکمیت اوکراین حمایت کرد. به گفته گالیپ دالای سیاست ترکیه در قبال جنگ، طرفداری از کی‌یف است، بدون اینکه آشکارا ضد مسکو باشد. در واقع ترکیه چندین گام در حمایت از اوکراین برداشته است. از جمله این‌که تهاجم را محکوم کرد و به قطعنامه‌های سازمان ملل در محکومیت روسیه رأی داد. این کشور هواپیماهای بدون سرنشین مسلح را به اوکراین می‌رساند که نقش کلیدی به‌ویژه در مراحل اولیه درگیری داشتند. همان‌طور که کنوانسیون مونترو در سال ۱۹۳۶ اجازه می‌دهد، تنگه‌های متصل‌کننده دریای سیاه و مدیترانه را به طرف‌های متخاصم مسدود کرد و ترکیه با این کار روسیه را از تقویت ناوگان دریای سیاه خود باز داشت (Alkan, 2023: 124). ترکیه نه‌تنها دیدارهای روسیه و اوکراین را در سطح فنی در استانبول بلکه در سطح وزرای خارجه در آنتالیا در مارس ۲۰۲۲ تسهیل کرد. ترکیه همچنین در قرارداد غلات در جولای ۲۰۲۲ و مبادله زندانیان بین روسیه و اوکراین در دسامبر ۲۰۲۲ میانجیگری کرد. چگونه ترکیه می‌تواند از اوکراین حمایت کند اما مستقیماً با روسیه مقابله نکند، و چرا این کار را انجام می‌دهد؟ پاسخ در استراتژی کلان ترکیه نهفته است.

ترکیه حتی بعد از آغاز این جنگ به تحویل پهپادهای بایراکتار به اوکراین ادامه داد؛ پهپادهایی که بطور گسترده توسط ارتش اوکراین علیه تانک‌های روسیه استفاده شد. اردوغان و زلنسکی بارها با یکدیگر بصورت تلفنی گفتگو کرده‌اند و دیپلمات‌های ترکیه و اوکراین نیز در جریان دو دور گفتگو در آنتالیا و استانبول مرادوات نزدیکی با یکدیگر داشتند. این حمایت‌ها حتی تا آنجا پیش رفته که دولت کی‌یف بارها متحد خود ترکیه را به‌عنوان بهترین پشتیبان در روزهای سخت ستوده است. باید دید بازیگران مهره‌های صحنه شطرنج سیاسی ترکیه در روزهای آتی با چه تدبیری در مواجهه با روسیه، غرب، اوکراین و ناتو دست به مهره می‌شوند. به‌طور دقیق‌تر ترکیه تعادل بین احیای توسعه‌طلبی روسیه در دریای سیاه و دخالت غرب در دفاع قاطعانه از اوکراین را متعادل می‌کند. به اندازه کافی جالب توجه است که برای بسیاری از افراد در حوزه نفوذ غرب به‌ویژه در رسانه‌ها، اقدامات ترکیه برای یکی از اعضای ناتو غیرمعارف و حتی در مقطعی به تلاش‌های اتحادیه اروپا و ایالات متحده آسیب رسانده است. به‌عنوان مثال اصرار ترکیه بر عدم همکاری در تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه، با نگاهی به تاریخ سیاست خارجی ترکیه از زمان تشکیل جمهوری مدرن و تصور نقش ترکیه در این جنگ موضوع جدیدی نیست.

در عین حال روس‌ها و الیگارشی‌های ثروتمند در ترکیه خانه‌هایی خریداری کرده‌اند، زیرا خارجی‌هایی که املاک و مستغلات به ارزش ۲۵۰۰۰۰ دلار یا بیشتر خریداری می‌کنند می‌توانند در عرض سه ماه تابعیت ترکیه را دریافت کنند. علاوه بر آپارتمان‌ها، ترکیه بهشت فیزیکی و مالی را برای الیگارشی‌ها و دارایی‌های آنها ثابت کرده است. این امر ترکیه را در موقعیتی خطرناک قرار داده است و می‌تواند در درازمدت به اعتبار این کشور آسیب برساند. براساس نظرسنجی پالس ترکیه که توسط شرکت مشاوره متروپول انجام شد، تنها پنج درصد از ترک‌ها معتقد بودند روسیه بزرگترین تهدید برای ترکیه قبل از حمله به اوکراین بود. این رقم در ماه مارس پس از تهاجم به ۱۹ درصد افزایش یافت. به‌طور مشابه در ماه مارس ۲۰۲۳، ۲۹.۵ درصد خواهان این بودند که ترکیه روسیه و چین را به عنوان شریک در اولویت قرار دهد؛ این میزان قبل از حمله ۳۹.۴ درصد بود. از سوی دیگر در ماه ژانویه، ۶۰.۵ درصد معتقد بودند که ترکیه باید در ناتو بماند، در حالی که این تعداد در ماه مارس به ۵۹.۶ درصد کاهش یافت. به‌نظر می‌رسد که جامعه ترکیه در حال از دست دادن اعتماد به متحدان خود در غرب و دوستان خود در شرق است (The conference board:2023).

روابط ترکیه با اوکراین

روابط بین ترکیه و اوکراین به اواخر قرن پانزدهم باز می‌گردد که خانان کریمه ترک‌زبان و اسلامی تحت الحمایه عثمانی قرار گرفت. این روابط تا زمان تسلط روسیه در سال ۱۷۸۳ ادامه یافت. تاتارها قومیت اصلی اوکراین با پیشینه ترک هستند. به‌دلیل جنگ بین روسیه و امپراتوری عثمانی در سالهای ۱۸۷۷ و جنگ جهانی اول و پیامدهای آن، ده‌ها هزار تاتار از کریمه و اوکراین به ترکیه مهاجرت کردند. در سال ۱۹۹۱ که اوکراین مستقل شد، ترکیه به‌سرعت روابط خود را با کی‌یف توسعه داد. اوکراین یکی از اعضای مؤسس سازمان همکاری اقتصادی دریای سیاه^۱ به رهبری ترکیه شد. یک موضوع حساس در روابط سابق، بازگشت شهروندان تاتار از ترکیه به شبه جزیره کریمه بود. آنکارا از این ادغام مجدد حمایت کرد، در حالی که این روند با مانع جمهوری خودمختار کریمه تحت سلطه روسی‌زبانان مواجه شد (Aysegul & Tuncel Kerem, 2018:34). در سال ۲۰۱۴ ترکیه الحاق کریمه به روسیه و حمایت این کشور از شورشیان طرفدار روسیه در دونباس را محکوم کرد. ترکیه تبدیل دریای سیاه به «دریاچه روسیه» را تهدیدی برای امنیت ملی خود تفسیر می‌کند. از سال ۲۰۱۴ ترکیه و اوکراین همکاری بین صنایع دفاعی خود را افزایش داده‌اند.

ترکیه از سال ۲۰۱۹ دست‌کم ۲۰ پهپاد جنگی بایراک را به اوکراین فروخت. دو کشور در زمینه تولید هواپیماهای بدون سرنشین نیز همکاری می‌کنند. در آخرین جلسه شورای راهبردی سطح عالی دوجانبه با ریاست رئیس‌جمهور اوکراین و رئیس‌جمهور ترکیه در کی‌یف در ۳ فوریه ۲۰۲۲ اعلام شد که حجم تجارت بین اوکراین و ترکیه در سال ۲۰۲۱ به بیش از ۷/۵ میلیارد دلار افزایش یافته است. هر دو کشور توافقنامه تجارت آزاد را با هدف افزایش به ۱۰ میلیارد دلار طی ۵ سال امضا کردند. واردات مواد غذایی از اوکراین برای ترکیه بسیار مهم است. در آوریل ۲۰۲۱ ترکیه حمایت مستقیم خود از عضویت اوکراین در ناتو را اعلام کرد. درست قبل از شروع جنگ در ۳ فوریه ۲۰۲۲ ترکیه و اوکراین یک قرارداد تجارت آزاد و یک توافقنامه تولید مشترک برای ساخت هواپیماهای بدون سرنشین ترکیه امضا کردند (Isler, 2022: 2). واضح است که کریمه به دلیل روابط ویژه ترک‌ها و تاتارهای کریمه برای قرن‌ها حساس‌ترین موضوع در روابط اوکراین و ترکیه بوده است. بنابراین آنکارا سیاستی را اتخاذ کرده است که ظاهراً طرفدار اوکراین است و در عین حال برای ادامه روابط با روسیه نیز آماده است. آنکارا یکی از مدافعان جدی تمایل اوکراین برای پیوستن به ناتو و منتقد صریح الحاق کریمه به روسیه در سال ۲۰۱۴ بوده است که محل زندگی جامعه تاتارهای ترک است. قبل از تهاجم سال ۲۰۲۲، ترکیه قراردادهایی با اوکراین برای تعمیق همکاری در صنعت دفاعی امضا کرد. از زمان شروع جنگ این کشور با محدود کردن دسترسی روسیه به دریای سیاه، بستن حریم هوایی خود به روی جت‌های روسی که به سوریه پرواز می‌کنند و تجهیز ارتش اوکراین به پهپادها و خودروهای زرهی تی بی ۲^۲ از ارتش اوکراین حمایت کرده است. پهپادهای قدرتمند بایراکدار^۳ ترکیه به اوکراین کمک کردند تا جلوی پیشروی روسیه به کی‌یف را در هفته‌های اول بگیرند؛ به‌طوری که سربازان اوکراینی

1. BSEC
2. TB-2
3. Bayraktar

ترانه‌ای درباره آنها نوشتند. ترکیه همچنین از تمام قطعنامه‌های مربوط به اوکراین در مجمع عمومی سازمان ملل متحد از جمله قطعنامه‌های تعلیق عضویت روسیه در شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و مسؤول ساختن روسیه برای غرامت‌های جنگی حمایت کرده است (Chivvis, 2023: 34). از آغاز جنگ، ترکیه ۸۲ کامیون کمک‌های بشردوستانه و یک کامیون آشپزخانه متحرک به اوکراین ارسال کرده است. یک تیم پنج نفره از سازمان مدیریت بلایا و کمک‌های اضطراری ترکیه^۱ در شهرهای سیرت و لویو رومانیایی در اوکراین مستقر هستند تا نیازهای بشردوستانه را تأمین کنند و کمک‌های ارسال شده از ترکیه را مدیریت کنند. ترکیه که میزبان بیش از ۳.۷ میلیون پناهجو از سوریه است و یکی از بزرگترین میزبانان پناهندگان در جهان است، به خود می‌بالد که براساس قومیت کشور مبدأ پناهندگان تبعیض قائل نمی‌شود. ترکیه از هزاران پناهجوی اوکراینی نیز استقبال کرده است. نه تنها اوکراینی‌ها بلکه شهروندان روسیه نیز به ترکیه پناه می‌برند. تخمین زده می‌شود که در سه هفته اول جنگ حدود ۱۴۰۰۰ روس کشور خود را به مقصد ترکیه ترک کردند. ترکیه برای اتباع روسیه ورود بدون ویزا را ارائه می‌دهد. کسانی که فرار می‌کنند بیشتر فعالان ضد جنگ و مخالفان سیاسی پوتین، رئیس‌جمهور روسیه هستند.

روابط ترکیه با روسیه

در طول قرون هجدهم و نوزدهم ترکیه از ضمیمه کردن آرام آرام بخش‌هایی از امپراتوری خود در اروپای جنوب شرقی و اطراف دریای سیاه به قفقاز توسط روسیه رنج می‌برد. امروزه جغرافیای ترکیه به این کشور انگیزه قوی می‌دهد که بخواهد مسکو را از این گونه تصرفات آینده منصرف کند و رقابتی را برای نفوذ بین ترکیه و روسیه بر سر کشورهایمانند گرجستان، آذربایجان و حتی کشورهای آسیای مرکزی ایجاد می‌کند. اما جغرافیا همچنین باعث وابستگی اقتصادی و انرژی ترکیه به روسیه می‌شود. ژئوپلیتیک روسیه، آنکارا را نسبت به اقدامات تلافی جویانه علیه روسیه محتاط می‌کند. روسیه سالانه میلیون‌ها گردشگر و نزدیک به نیمی از گاز روسیه را به ترکیه می‌فرستد. ترکیه سابقه‌ای چندصد ساله در منازعه و همکاری با روسیه دارد. امپراطوری‌های روسیه و عثمانی در بیشتر تاریخ خود رقیب یکدیگر بوده‌اند و ۱۳ جنگ بین سال‌های ۱۵۶۸ و ۱۹۱۸ انجام داده‌اند. روسیه نه تنها سرزمین عثمانی‌ها را فتح کرد، بلکه برای بدست آوردن کنترل تنگه‌های راهبردی سفر و داردانل ترکیه به‌عنوان تنها مسیر دریایی بدون یخ به بقیه جهان، اعمال فشار می‌کرد. دولت بولشویک روسیه از حامیان جنگ استقلال ترکیه از اوایل دهه ۱۹۲۰ بود. پس از جنگ دوم جهانی، روابط تیره شد؛ زیرا دولت ترکیه مخالف کمونیسم شوروی و همسو با اروپای غربی و ایالات متحده بود. در سال ۱۹۴۶ که جوزف استالین رهبر شوروی، ترکیه را بر سر تنگه‌ها تهدید کرد، دولت ترومن ایالات متحده که در آن زمان تنها قدرت هسته‌ای بود، با تعهد قوی به حمایت از ترکیه توانست مانع تهاجم برنامه‌ریزی شده مسکو شود. در طول جنگ سرد، ترکیه به ناتو پیوست و جایگاه خود را در ائتلاف غربی محکم کرد. پس از انحلال اتحاد جماهیر شوروی، ترکیه با این واقعیت که دیگر مرز زمینی با همسایه‌ای مشکل‌ساز ندارد، احساس آرامش کرد. با از بین رفتن خطر کمونیسم در پایان دهه ۱۹۸۰، روابط بین ترکیه و روسیه عادی شد. تجارت بین آنها پس از سال ۲۰۰۲ به‌طور قابل توجهی بهبود یافت و بسیاری از شرکت‌های ترکیه (به ویژه در ساخت وساز) شروع به فعالیت در روسیه کردند (Iser, 2022: 2).

گرم شدن روابط ترکیه با روسیه موجب ساخت خط لوله گاز جریان آبی شد که روسیه و ترکیه را از زیر دریای سیاه به هم متصل می‌کند. این خط لوله در سال ۲۰۰۲ به بهره برداری رسید و ترکیه را به یکی از مشتریان اصلی روسیه تبدیل کرد. در سال ۲۰۱۰ آنکارا ساخت اولین نیروگاه هسته‌ای خود در آکویو توسط شرکت‌های روسی را تصویب کرد که رو به اتمام است.

در جنگ روسیه و اوکراین، ترکیه از موضع‌گیری ضد مسکو خودداری کرد. این کشور از پیوستن به تحریم‌های غرب خودداری کرده و به تجارت با روسیه ادامه می‌دهد. صادرات ترکیه به همسایه شمالی خود در سال ۲۰۲۳، ۸۷ درصد افزایش یافت و برخی را به این نتیجه رساند که ترکیه خود را به یک مرکز تجاری بین روسیه و غرب تبدیل کرده است. الیگارش‌های روسیه و شهروندان عادی که ترکیه را به‌عنوان یک بندر امن می‌دیدند، دارایی‌های خود را به ترکیه منتقل کردند. ترکیه همچنین به گفتگوهای سیاسی با روسیه ادامه می‌دهد: اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه به دیدار همتای روس خود ولادیمیر پوتین ادامه داده است و وزیران دفاع

ترکیه و سوریه اخیراً با دعوت روسیه در مسکو گردهم آمدند. حفظ گفتگوهای سیاسی با مسکو و نپیوستن به تحریم‌ها علیه روسیه به ترکیه این فرصت را داد تا نقش تسهیل کننده/واسطه بین کی‌یف و مسکو را ایفا کند، سیاستی که بسیار مورد حمایت افکار عمومی ترکیه است (Ünlühisarcıklı, 2023:1-4).

در عین حال به نظر می‌رسد ترکیه از این وضعیت برای منافع اقتصادی خود بهره‌برداری می‌کند. الیگارشی‌های روسی در ترکیه سکونت دارند و این کشور از چند جهت از فرار سرمایه‌ها از روسیه و ترکیه سود می‌برد: گردشگری روسیه به ترکیه همچنان قوی است، شرکت‌های ترکیه در حال حاضر به دنبال جایگزینی شرکت‌های غربی هستند که از روسیه خارج شده‌اند و صادرات مواد شیمیایی، ریزتراشه‌ها و سایر محصولات ترکیه که می‌تواند برای حمایت از تلاش‌های جنگی روسیه مورد استفاده قرار گیرد (به‌ویژه نیمه‌هادی‌های مورد استفاده در سیستم‌های تسلیحاتی) باعث ایجاد نگرانی و تزلزل در روابط ترکیه و اروپا و آمریکا می‌گردد. وقتی از دریچه همکاری نزدیک‌تر ترکیه با روسیه در زمینه مسائل دفاعی به روابط ترکیه و روسیه نگاه می‌شود، باعث بی‌اعتمادی سایر کشورها و غربی‌ها به ترکیه می‌شود. در سال ۲۰۱۹، ترکیه سامانه پدافند هوایی اس-۴۰۰ روسیه را خریداری کرد. این تصمیم به قیمت مشارکت ترکیه در برنامه جنگنده‌های پیشرفته اف-۳۵ تمام شد. در سال ۲۰۲۱ ترکیه اعلام کرد که پروژه‌های توسعه تسلیحات مشترک بیشتری با روسیه، از جمله تولید هواپیماهای جنگنده و زیردریایی‌ها را دنبال می‌کند. در سپتامبر ۲۰۲۲ ترکیه اعلام کرد که به دنبال عضویت کامل در سازمان همکاری شانگهای است. این سازمان متشکل از روسیه و چین است که بر مسائل امنیتی و دفاعی تمرکز دارد. از منظر سیاست منطقه‌ای آنکارا، این عمل منطقی است. از منظر ناتو این امر ناخوشایند است، زیرا چنین اقداماتی مستقیماً بر بی‌اعتمادی این سازمان نسبت به ترکیه به عنوان متحد تأثیر می‌گذارد (The RAND Blog, 2023:45).

علل این اقدامات ترکیه را می‌توان در روابط مستحکم ترکیه و روسیه دانست. اگر ترکیه روابط خود را با روسیه قطع کند، مسکو می‌تواند تورسیم پرسود روسیه را برای ترکیه تهدید کند. برای مثال در سال ۲۰۱۵ پس از سرنگونی یک هواپیمای روسی در سوریه توسط ترکیه و دوباره در سال ۲۰۲۲ در پاسخ به ارائه پهپادهای مسلح بایرکتار تی بی-۲ ترکیه به اوکراین، روسیه از فرستادن تورسیم به ترکیه جلوگیری کرد و صنعت تورسیم ترکیه را به چالش کشید. مسکو همچنین می‌تواند با ایجاد اختلال در تلاش‌های ترکیه برای حفظ جنگ در امتداد مرز جنوبی خود، در پی تلافی در سوریه باشد. با این حال، آنکارا رژیم تحریم‌های غرب علیه روسیه را امضا نکرده است. ترکیه از پایان جنگ سرد با همسایگان تحریم شده - ایران، عراق، سوریه و اکنون روسیه - سروکار داشته است. این امر بهای سنگینی برای نیازهای اقتصادی، تجاری و انرژی ترکیه به همراه داشته است و بر بیزاری آنکارا از تحریم‌ها به‌عنوان ابزاری در روابط بین الملل به ویژه تحریم‌های فراسرزمینی که با قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل مشروعیت ندارند، افزوده است. با این وجود، خود ترکیه به دلیل خرید سامانه پدافند هوایی اس-۴۰۰ روسیه در سال ۲۰۲۰ با تحریم‌های غرب و آمریکا مواجه است.

بنابراین روابط اقتصادی ترکیه با روسیه در طول جنگ اوکراین افزایش یافته است، به طوری که حمل و نقل محموله از طریق ترکیه به روسیه در شش ماهه اول سال ۲۰۲۲ سه برابر شد و صادرات ترکیه به روسیه در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال قبل از آن بیش از ۶۰ درصد افزایش یافت. برخی از این محموله‌ها شامل قطعات و نیمه‌هادی‌هایی بود که توسط ارتش روسیه استفاده می‌شد و واشنگتن را بر آن داشت تا هیئتی از مقامات وزارت خزانه‌داری را بفرستد تا از آنکارا بخواهند که جریان این کالاها را مختل کند. ظاهراً فشار مؤثر بود و آنکارا در نهایت محموله‌ها را متوقف کرد. آنکارا نیز خود را به عنوان میانجی در جنگ معرفی کرده است. ترکیه ابتکار غلات دریای سیاه را با موفقیت تسهیل کرد که کمبود غذا در جهان را به مدت یک سال کاهش داد تا اینکه پوتین در جولای ۲۰۲۳ از این توافق خارج شد. آنکارا همچنین به یک مکان مطلوب برای دیپلماسی بین غرب و روسیه تبدیل شده است. برای مثال ویلیام برنز، رئیس سیا و سرگئی ناریشکین، همتای روسی او در نوامبر ۲۰۲۲ در آنجا با یکدیگر ملاقات کردند. ابراهیم کالین، رئیس اطلاعات ترکیه گفته است که ترکیه تعامل با کرملین را با تأیید اقدامات روسیه یکی نمی‌داند. اما کالین همچنین گفت که ترکیه روسیه را یک تهدید نمی‌بیند. این واقعیت که ما عضو ناتو هستیم و بخشی از ائتلاف غربی هستیم، مانع از داشتن یک رابطه با روسیه نمی‌شود. اردوغان نیز گفته است که به روس‌ها به اندازه غرب اعتماد دارد (Chivvis, 2023: 21).

ترکیه و نقش میانجی‌گری

ترکیه از بازگشت تمام اراضی اشغال شده توسط روسیه - از جمله کریمه - به اوکراین حمایت می‌کند و اعلام کرده است که هرگز الحاق اوکراین به روسیه را به رسمیت نمی‌شناسد. ترکیه همچنین مبادله زندانیان بین روسیه و اوکراین را میانجی‌گری کرده و ترتیبی را که امکان ارسال غلات اوکراینی را از طریق دریای سیاه فراهم می‌کند، تسهیل کرده است. اردوغان در این ارتباط گفت: ما اقدام نظامی را غیرقابل قبول می‌دانیم و آن را رد می‌کنیم. این اقدام که از نظر ما مغایر با قوانین بین‌المللی است، ضربه سنگینی به صلح، آرامش و ثبات منطقه است.

اردوغان روابط شخصی قوی با پوتین و زلنسکی دارد و ترکیه در موقعیت ایده‌آلی برای میانجی‌گری بین کی‌یف و مسکو قرار دارد. ترکیه دو بار میزبان مذاکرات مستقیم بین دو طرف بوده است. در ماه مارس ۲۰۲۳ سرگئی لاوروف، وزیر امور خارجه روسیه و دیمیتر کولبا، همتای اوکراینی وی در شهر آنتالیا در جنوب ترکیه با یکدیگر دیدار کردند و مذاکره‌کنندگان دو طرف بعداً در همین ماه در استانبول دیدار کردند. رویکرد اردوغان شامل جنبه‌هایی است که هدف آن جلب رضایت مسکو و کی‌یف است. ترکیه در سازمان ملل به محکومیت تهاجم رای داد، اما با پیوستن به تحریم‌ها علیه روسیه موافقت نکرده است؛ زیرا ترکیه به شدت به گاز طبیعی، واردات غلات و گردشگری روسیه وابسته است. اما با پیچیده شدن این روابط، ترکیه پهپادهای مسلح به اوکراین فروخت و پهپادهای بایراکدار ترکیه نقش مهمی در مقاومت اوکراینی‌ها ایفا کردند.

در واقع یکی از آن پهپادها در غرق شدن کشتی پرچمدار روسیه در دریای سیاه توسط نیروهای اوکراینی نقش داشت. کنوانسیون مونتره از سال ۱۹۳۶ تردد دریایی بازرگانی و نظامی به داخل و خارج از دریای سیاه را تنظیم کرده است و به ترکیه این حق را می‌دهد که در زمان جنگ، کشتی‌های جنگی را از استفاده از تنگه‌های ترکیه، داردانل و بسفر محدود کند. در ۲۸ فوریه ۲۰۲۲، ترکیه اعلام کرد که عبور کشتی‌های جنگی اوکراین و روسیه را از طریق تنگه محدود می‌کند، مگر اینکه کشتی‌ها به پایگاه‌های خود در دریای سیاه بازگردند. با این تصمیم، ترکیه در چارچوب نهادها و ائتلاف‌هایی که در آن دخیل است، به‌ویژه سازمان ملل و ناتو، به وظایف خود عمل کرده است (The conference board, 2023).

قرارداد کریدور غلات و نقش ترکیه در جنگ روسیه و اوکراین

جدای از طرف‌های متخاصم، ترکیه شاید بیشترین سهم از خسارت جنگ بین دو همسایه دریای سیاه را داشته باشد، زیرا هر دو کشور متخاصم از جمله کشورهایی هستند که ترکیه با آنها روابط اقتصادی قابل توجهی دارد و همچنین اولین و سومین کشور مهم بخش گردشگری برای این کشور هستند. از سوی دیگر افزایش قیمت مواد اولیه انرژی که به دلیل جنگ افزایش قابل توجهی داشته است، یکی دیگر از موارد منفی برای ترکیه به دلیل وابستگی خارجی در این زمینه است. در جریان تهاجم روسیه به اوکراین، ترکیه در چارچوب اصول، منافع ملی و موازنه‌های بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای به سیاست خارجی خود داده است و بدین ترتیب نقش خود را به‌عنوان مرکز صلح و دیپلماسی تقویت کرده است. به لطف این موقعیت ویژه، انتظار می‌رود ترکیه در دوره آینده به روند صعودی خود ادامه دهد.

این واقعیت که یک مرکز هماهنگی در استانبول ایجاد خواهد شد تا محموله‌های غلات را در چارچوب این توافق تضمین کند، اعتماد روسیه و اوکراین به ترکیه را بیشتر کرده است. شرایط بین‌المللی، استراتژی دیرینه ترکیه را برای تبدیل شدن به مرکز تجارت بین‌المللی گاز ترانزیت با بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی خود تثبیت نموده است. با این پروژه، ترکیه می‌تواند به یک مرکز مهم گاز تبدیل شود. ابتکار افتتاح یک کریدور غلات در دریای سیاه نشان می‌دهد که ترکیه در حل بحران جهانی انرژی و غذا بسیار مهم است. از این نظر می‌توان گفت که ترکیه یکی از معدود بازیگران ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک است.

این واقعیت که بیانیه نهایی اجلاس سران گروه ۲۰ رضایت خود را از توافقنامه کریدور غلات به میانجی‌گری ترکیه و سازمان ملل نشان داد، نقش سازنده ترکیه در سیاست جهانی در جامعه بین‌المللی را تقویت کرد. در حال حاضر می‌توان گفت که ویژگی‌های تسهیل‌کننده ترکیه در ایجاد روابط بین مسکو و کی‌یف مؤثر بوده و زمینه‌ای را ایجاد کرده است که می‌توان از آن برای آشتی استفاده کرد. با این حال فراتر از میانجی‌گری، نام ترکیه به‌عنوان یک کشور ضامن در چنین جنگی ذکر می‌شود که در مقایسه با

سایر کشورها بسیار متفاوت است. رویکرد به هم پیوستگی استراتژیک ترکیه مزایای قابل توجهی را به همراه داشته است و به آنکارا اجازه می‌دهد قفل منابع غذایی حیاتی را باز کند و اعتبار دیپلماتیک خود را افزایش دهد (Söylemez, 2023: 7).

نتیجه‌گیری

سیاست ترکیه در مواجهه با تهاجم روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ موضع محتاطانه‌ای را در راستای استراتژی مصون‌سازی خود بین غرب و روسیه با هدف حفظ روابط مثبت با هر دو طرف اتخاذ کرده است. ترکیه روابط راهبردی خود را با بزرگترین شریک اقتصادی خود در سال ۲۰۲۰ حفظ کرده است و روسیه به دنبال حداکثرسازی روابط با ترکیه است. از سوی دیگر رقابت تاریخی امپراطوری عثمانی که ترکیه امروزی وارث آن محسوب می‌شود بر روابط دو کشور تاثیر گذار است و ترکیه نه الحاق کریمه را به رسمیت شناخته است و نه اعلام استقلال مناطق شرق اوکراین را به رسمیت می‌شناسد. در واقع ترکیه بحران اوکراین را بحرانی در راستای منافع خود ارزیابی می‌کند.

ترکیه، اوکراین را مسلح و تجاوز روسیه را محکوم کرده و در عین حال به تحریم‌های غرب علیه روسیه نیز نپیوسته است. از نظر تاریخی، ترکیه به دلیل تجارب تاریخی نمی‌خواهد گرفتار درگیری با قدرت‌ها/بلوک‌های اصلی شود و ترجیح می‌دهد استقلال عمل خود را حفظ کند. از منظر سیاسی، بحران‌های اخیر اعتماد بین ترکیه و غرب به خصوص بعد از کودتای نافرجام ۲۰۱۶ این موضع آنکارا را تقویت می‌کند. از منظر جغرافیایی، ترکیه با توجه به موقعیت جغرافیایی و امکان سرریز شدن بحران در صورت تداوم، تلاش زیادی برای عدم گسترش جنگ و پایان آن دارد. از منظر اقتصادی، وضعیت بد اقتصادی ترکیه باعث شده است تا ضمن استفاده اقتصادی از این جنگ با فروش پهپادها به اوکراین، نسبت به حفظ روابط مثبت خود با روسیه به لحاظ گردشگری و انرژی نیز مراقب باشد. پاسخ مدنظر ترکیه به جنگ اوکراین با منافع استراتژیک آن سازگار است. کنترل روسیه بر اوکراین تهدیدی بلندمدت برای ترکیه به شمار می‌رود، اما آنکارا از تهدید کوتاه‌مدت نیز می‌ترسد؛ یک روسیه شکست خورده، جوشان و بی‌ثبات می‌تواند تهدیدی به همان اندازه خطرناک باشد. بنابراین در حالی که ترکیه می‌خواهد اوکراین برنده شود، می‌خواهد بدون عقب‌نشینی روسیه یا فروپاشی آن رخ دهد. ترکیه می‌خواهد به همه این اهداف دست یابد بدون اینکه روابط نزدیک خود با مسکو را به خطر انداخته یا فرصت‌های تجاری ترکیه با اروپا را برهم بزند و بنوعی توازن قدرت را که در راستای منافع ترکیه است، برهم زند. در واقع مسیر برای آنکارا بسیار باریک است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر هیچ‌گونه تعارض منافی ندارد.

منابع

- Alkan, Abdulmelik (2023), "Turkey's Role during the Russia and Ukraine War", IGI Global Magazine.
- Baltaci, Alişan (2022), "Political and Economic Role of Turkey within the Scope of the Russia-Ukraine War", Conference: International Congress on Social Sciences, China to Adriatic-XIVAt: Kayseri.
- Bahareh, Sazmand (1389), "Waltz's Balance of Power Theory: An Effective Critique and Review in the Present Era", Quarterly Journal of Foreign Relations, Year 2, Issue 4 [in Persian]
- Burchill, Scott, Andrew Linklater, and Richard Devetak (2013), "Theories of International Relations", Bloomsbury Academic, Third edition.
- Carr, Edward Hallett (1964), "The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations". New York: Harper & Row.
- Chimni, Bhupinder S (2017), "The Classical Realist Approach to International Law: The World of Hans Morgenthau". Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781107588196.004>
- Chivvis, Christopher (2023), "Türkiye in the Emerging World Order", <https://carnegieendowment.org/2023/10/31/t-rkiye-in-emerging-world-order-pub-90868>
- Daniyal, Rezapour (1402), "Russia and the Deconstruction of Ukraine in the Near Abroad (2014-2023)", Quarterly Journal of Central Asian and Caucasus Studies, Year 29, Issue 122 [in Persian]

- Daneshnia, Farhad and Marabi, Mehri (2016), "Constructivist confrontation between America and Russia in Ukraine", *Central Eurasian Studies*, Volume 9, Fall-Winter 2016, Issue 2[in Persian]
- Dehshyar, Hossein (2014), "Russia's Foreign Policy towards Ukraine: The Inevitability of Crisis", *Quarterly Journal of Foreign Relations*, Year 6, Issue 1, pp. 10-13[in Persian]
- Ertürk, Ahmet (2023), "Understanding the Balancing Act of Turkey in the Russia-Ukraine War", IGI Global research today.
- Giannotta, Valeria (2022), "The domino effect: What is Turkey's stake in the Black Sea crisis?", <https://trendsresearch.org/insight/the-domino-effect-what-is-turkeys-stake-in-the-black-sea>
- Halalkhor, Mehrdad (2022), "Iran-Ukraine in the Crisis and Its Impact on Relations with Russia". *Quarterly Journal of Politics and International Relations*, 10.22080/JPIR.2022.23811.1295[in Persian]
- Hafeznia, Mohammad Reza (2022), "Scenarios for the Future of the World in Light of the Ukrainian Crisis", *Quarterly Journal of Geopolitics*, Year 18, Issue 1, Spring 2022 [in Persian]
- Hogendoorn, Michelle (2024), "Caught by Surprise: Warning for Russia's Invasion of Ukraine", Leiden University Press.
- Isler, Cansu (2022), "War in Ukraine: A View from Turkey, The Conference Board", Retrieved from: www.conferenceboard.org
- Jenkins, Brian Michael. (2023), "Consequences of the War in Ukraine: Two Areas of Contention—Turkey and the Balkans", <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/03/consequences-of-the-war-in-ukraine-turkey-and-the-balkans.html>.
- Kerem Tuncel, Turgut and Aysegul, Aydingun (2018), "Turkish-Ukrainian Relations throughout History: Continuities and Strategic Requirements, in 25 Years of TurkeyUkraine Diplomatic Relations: Regional Developments and Prospects for Enhanced Cooperation", edited by AVIM (Center for Eurasian Studies), 13-34. Ankara.
- Kostem, Seçkin (2021), "Russian-Turkish Cooperation in Syria: Geopolitical Alignment with Limits", *Cambridge Review of International Affairs*, 34, No. 6, 795–817.
- Lindsay, James (2022), "Putin's Choices, With Michael Kimmage" <https://www.cfr.org/podcasts/putins-choices-michael-kimmage>
- Lobell, Steven (2014), "Balance of Power Theory", *oxfordbibliographies*: DOI: 10.1093/obo/9780199743292-0083.
- Lobell, Steven (2016), "Realism, balance of power, and power transitions from Part I - Mechanisms of accommodation", published online by Cambridge University Press: 05 March 2016.
- McCallion, C (2023), "Assessing Realist and Liberal Explanations for the Russo-Ukrainian War", <https://www.defensepriorities.org/explainers/assessing-realist-and-liberal-explanations-for-the-russo-ukrainian-war/>
- Mearsheimer, John J (2014), "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin" *Foreign Affairs* 93, no. 5: 77-89. <https://www.jstor.org/stable/24483306>
- Mearsheimer, John J (2001), "The Tragedy of Great Power Politics", New York: W.W. Norton.
- Mearsheimer, John J (2019), "Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order." *International Security* 43, no. 4: 7-50. https://doi.org/10.1162/isec_a_00342
- Nordberg, M (1997), "Interdependence and National Identity in Ukraine and Belarus", *Southeastern Political Review*, Volume 25, No. 4.10.1111/j. 1747-1346.1997. tb00459. X
- Oswald, Holger M (2016 June), "Ukraine crisis and transatlantic security relations: causes for reassessment of strategy and partnership", Naval Postgraduate School.
- Peperkamp, Lonneke (2024), "Reflections on the Russia-Ukraine War", Leiden University Press.
- Plochy, Serhii (2023), "Serhii Plochy: 'Russia Thought It Was Invading the Ukraine of 2014'", Chatham House – International Affairs Think Tank. <https://www.chathamhouse.org>
- Rostami, Mohammad Reza (2014), "The Ukrainian Crisis, Regional Contexts and Trans-regional Consequences", *Central Asian and Caucasus Studies*, Issue 85[in Persian]
- Salami, Mansurat (2024), "Influence of Ukraine invasion by Russia on Turkish markets", *The Journal of Economic Asymmetries*, Volume 29, June 2024, e00348. <https://doi.org/10.1016/j.jeca.2023.e00348>

- Saeed, Vosoughi (2006), "Ukraine's Developments and Its Impact on the International System", Quarterly Journal of Strategy / Year 25 / Issue [in Persian]
- Sánchez Tapia, Felipe (2022), "The balancing act of Turkish foreign policy and the war in Ukraine", Analysis Papers, https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_analisis/2022/DIEEEA31_2022_ENG.pdf
- Söylemez, Adnan (2023), "Grain Corridor Agreement and Turkey's Role in the Russia-Ukraine War", Department of Management and Organization.
- Smith, Nicholas Ross (2020), "When Hedging Goes Wrong: Lessons from Ukraine's Failed Hedge of the EU and Russia", <https://www.globalpolicyjournal.com/articles/global-governance/when-hedging-goes-wrong-lessons-ukraines-failed-hedge-eu-and-russia>
- Tapia, Felipe Sánchez (2022), "The balancing act of Turkish foreign policy and the war in Ukraine", Analysis Paper.
- Trenin, Dmitri (2022), "Why Realpolitik Still Shapes Russia's Geopolitics" Carnegie Moscow Center, February 28. <https://carnegiemoscow.org/commentary/86588>
- Ünlühisarcıklı, Özgür (2023), "Turkey vis-à-vis Russia's War against Ukraine", Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation.
- Üstündağ, G. M (2020), "A Critical Analysis of Mearsheimer's Offensive Realism: The Rights and Wrongs" Atlas Journal 6, no. 35: 1005-1013. <https://doi.org/10.31568/atlas.553>
- Waltz, Kenneth N (1979), "Theory of International Politics", Boston: McGraw-Hill.